

Petra Bodén

”Rosengårdssvensk” fonetik och fonologi*

1. Introduktion

1.1 Övergripande syfte och översikt

På 80-talet uppmärksammade Ulla-Britt Kotsinas oss på den nya svenska som börjat talas av ungdomar i Rinkeby, en förort till Stockholm med en hög andel invånare med utländsk bakgrund (Kotsinas 1985, 1988). Kotsinas riktade vår uppmärksamhet inte bara på syntaktiska, morfologiska och lexikala egenheter i den så kallade rinkebysvenskan, utan också på dess säregna uttal. Flertalet av Kotsinas iakttagelser har möjliga motsvarigheter i den svenska på mångspråkig grund som talas i Malmö, i den så kallade rosenårdskan eller rosenårdssvenskan, och det är bland annat dessa uttalsdrag som ska behandlas i föreliggande uppsats.

Uppsatsens övergripande syfte är att beskriva rosenårdssvenskans fonetik och fonologi. Som utgångspunkt används Kotsinas iakttagelser och hypoteser om uttalet i svenska på mångspråkig grund i Stockholmsregionen. Kotsinas uttalsbeskrivningar är huvudsakligen impressionistiska, d.v.s. baserade på hennes auditiva intryck av rinkebysvenskan, varför vi här väljer att försöka utöka förståelsen av uttalsdragen i fråga genom att komplettera med akustisk-fonetiska analyser. Kotsinas iakttagelser relateras också till aktuella fonologiska teorier samt kompletteras med nya hypoteser och observationer.

Efter en kort introduktion till s.k. svenska på mångspråkig grund (SMG), samt en förklaring till de antaganden om förhållandet mellan SMG, ungdomsspråk och inläraarsvenska som görs i denna uppsats, presenteras talmaterialet. Därefter redovisas två delstudier: ett lyssningstest och en undersökning av produktionsdata. Studiernas syften är dels att identifiera ett antal talare av rosenårdssvenska vars tal kan ligga till grund för de fortsatta undersökningarna, dels att göra en första beskrivning av rosenårdssvenskans fonetik och fonologi. Då delstudierna kräver olika metoder, presenteras de tillämpade metoderna först i anknytning till respektive studies resultatgenomgång.

* Stort tack till Lena Ekberg och Per Lindblad för värdefulla kommentarer på tidigare versioner av denna uppsats.

1.2 Svenska på mångspråkig grund (SMG)

Inom forskningsprojektet *Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer* föreslogs 'svenska på mångspråkig grund' (SMG) som en övergripande term för språkvarieteter som rinkebysvenska och rosengårdssvenska. Med SMG avses med andra ord den svenska som talas på ett "utländskt" sätt utan att det för den skull nödvändigtvis rör sig om brytning eller inläraarsvenska.

Projektets syfte är att närmare beskriva och analysera SMG och dess bruk bland tonåringar med uppväxt i områden med mycket hög andel invånare med utländsk bakgrund i Malmö, Göteborg och Stockholm, och jämföra förhållandena i de tre städerna. Projektet syftar dels till att identifiera och beskriva varieteterna i fråga, dels till att undersöka de sociolingvistiska och inlärningsmässiga aspekterna av ungdomarnas språk och språkbruk. Utgångspunkten är att det finns en SMG-varietet för var och en av städerna Malmö, Göteborg och Stockholm.

Bland de frågor om SMG som vi inom ramen för projektet *Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer* försöker besvara behandlas fyra i varierande omfattning i föreliggande uppsats:

- 1) Kan SMG urskiljas som en egen varietet i förhållande till inläraarspråk och andra lokala ungdomsvarieteter?
- 2) I vilken utsträckning kan SMG betraktas som gruppspråk?
- 3) Vilka språkliga kännetecken har dessa varieteter till skillnad från andra varieteter på samma ort?
- 4) I hur hög grad och på vilka nivåer är SMG präglad av drag från andra språk?

1.3 Förhållandet mellan SMG, ungdomsspråk och inläraarsvenska

En undersökning av förhållandet mellan SMG och andra lokala ungdomsvarieteter å ena sidan, och förhållandet mellan SMG och inläraarsvenska å andra sidan, förutsätter att man kan dra vissa skiljelinjer. Det måste gå att skilja mellan SMG och andra lokala ungdomsvarieteter, och det förutsätter också att det går att åtskilja sådana talare som pratar SMG och sådana som talar någon form av "bruten" svenska (inläraarsvenska). Att dra dessa skiljelinjer är svårt och i vissa fall antagligen inte ens möjligt.

Vi väljer att här tänka på den språkliga variationen som en spegling av ett begränsat antal olika sätt att tala svenska, trots att vi inser att ett kontinuum av variation antagligen är en mer korrekt beskrivning. Kategoriseringen är nödvändig för att arbetet med beskrivningen av SMG och varietetens avgränsning ska vara praktiskt genomförbart. Problem med hur en talare ska klassas uppstår emeller-

tid t.ex. när en andraspråksinlärare av svenska som uppvisar interferens från sitt modersmål samtidigt har rosengårdssvenska som sitt målspråk (eller snarare sin målvarietet). Främmande drag i talarens svenska som beror på interferens från modersmålet riskeras då att klassificeras som rosengårdssvenska drag. Genom att huvudsakligen basera vår beskrivning på talet hos personer som kommit i kontakt med det svenska språket tidigt i livet (före skolåldern) minimeras dock risken för sådana felklassificeringar. Baserat på en omfattande genomgång av litteraturen om en kritisk period för andraspråksinläring (se Lenneberg 1967) och en känslig period för språkinläring (se Seliger 1978) argumenterar Abrahamsson och Hyltenstam (2004) för att en startålder lägre än 6 eller 7 år mer eller mindre automatiskt resulterar i en andraspråksbehärskning som tillåter inlära- ren att passera som infödd talare. För att få samma resultat efter högre startåldrar krävs fördelaktiga sociala och psykologiska faktorer som uppväger de negativa effekterna av den biologiska mognaden (försämring av den cerebrala plasticite- ten), men vid lägre startåldrar spelar dessa en försumbar roll.

Att dra skiljelinjen mellan SMG och andra malmötiska ungdomsvarieteter är inte heller oproblematiskt. En varietet som SMG består sannolikt av en mängd olika drag, varav alla troligen inte används av alla talare i samma omfattning. En lyssnares bedömning av huruvida en given talare i en viss situation talar SMG eller ej, beror därför sannolikt på hur väl förtrogen lyssnaren är med varietetens alla drag. De drag som en talare använder kan vara mer eller mindre frekventa i varieteteten, perceptuellt mer eller mindre iöronfallande, osv. Huruvida personen bedöms som talare av rosengårdssvenska eller ej beror på om lyssnaren klassifi- cerar de drag som förekommer hos talaren som typiska för rosengårdssvenska eller ej. Problematiken är därmed densamma som om man ber lyssnare avgöra om en given talare talar en viss dialekt eller ej. Det underliggande antagande som ligger till grund för lyssningstestet som beskrivs nedan är att ju närmare varieteteten i fråga lyssnaren är (geografiskt, åldersmässigt, socialt, etc.) desto mer erfarenhet har han eller hon att basera sin klassificering på, och desto mer rätt- visande blir klassificeringen.

2. Material

Talmaterialet kommer från den taldatabas som insamlats av forskningsprojektet *Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer*. Under läsåren 2002-2003 och 2003-2004 samlade projektet in jämförbara data på sko- lor i Malmö, Göteborg och Stockholm. Elever på två gymnasieskolor i Göteborg och tre gymnasieskolor i Malmö och Stockholm spelades in. Samtliga elever som ville medverka i projektet spelades in. Informanterna är ungdomar i 17- och

18-årsåldern som under de aktuella åren gick det andra och tredje året på gymnasiet i samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga program. Inspelningarna består av både förberett och spontant tal: (01) inspelade intervjuer med informanterna, (02) inspelade muntliga presentationer inför klassen, (03) klassrumsinspelningar, (04a och 04b) inspelade styrda och fria gruppdiskussioner mellan elever och (05) egeninspelningar.

Inspelningarna gjordes med bärbara minidiscinspelare (SHARP MD-MT190) och mikrofoner av typen SONY ECM-717.

3. Lyssningstest

Det första steget i arbetet med att göra en beskrivning av rosengårdssvenskans fonetik och fonologi är att identifiera talare av rosengårdssvenska. Med talare av rosengårdssvenska avses här en person som behärskar rosengårdssvenska. Därmed inte sagt att han eller hon alltid talar rosengårdssvenska.

Taldatabasen innehåller som nyss nämdes tal från samtliga elever som velat medverka i de utvalda klasserna på Malmöskolorna. Den innehåller med andra ord troligtvis inte bara inspelningar av talare av rosengårdssvenska. En beskrivning av rosengårdssvenska som baseras på ett urval av talare som vi väljer utifrån våra arbetshypoteser om varieteten riskerar att bli cirkulär. Om vi väljer våra talare på grundval av exempelvis deras användning av rak ordföljd i satser där subjektet inte står i fundamentet, har vi på ett olyckligt sätt försäkrat oss om att i vårt material finna bevis för att rak ordföljd är ett typiskt drag för rosengårdssvenska, osv. Detta är naturligtvis inte önskvärt. Informationen i bakgrundsintervjuerna kan användas för att välja bort talare som troligen bryter snarare än talar en utländskt klingande varietet av svenska, men gränsen mellan rosengårdssvenska och annat malmöitiskt ungdomsspråk är svår att dra. Med detta i åtanke konstruerades det lyssningstest som beskrivs nedan. Experimentet utfördes i nära samarbete med Gudrun Svensson¹ som bidrog med värdefull hjälp i samband med sökandet efter lämpliga ljudfiler i materialet samt i samband med lyssningstestets utförande på gymnasieskolor i Malmö.

3.1 Syfte och hypoteser

Lyssningstestets huvudsyfte var att utröna vad Malmögymnasister uppfattar som rosengårdssvenska. Samtidigt testades två hypoteser om rosengårdssvenskan: 1) att den kan talas av personer med svenska som enda förstaspråk, och 2) att dess

¹ Doktorand inom projektet vid Språk- och litteraturcentrum, Nordiska språk, Lunds universitet.

talare kan kodväxla mellan rosengårdssvenska och någon annan form av svenska, t.ex. en mer standardnära svenska. Hypoteserna är intressanta att testa eftersom båda påståendena starkt talar emot en klassificering av rosengårdssvenska som inläraresvenska (resultatet av en ofullständig inläring av svenska och interferens från modersmålet).

3.2 Metod

3.2.1 Talare och stimuli

Trettio sekunder långa ljudfiler (härefter benämnda stimuli) har extraherats ur ovannämnda taldatabas, från inspelningarna som gjorts på de tre gymnasieskolorna i Malmö. Testets stimuli har klippts ut från spontana inspelningar i vilka talarna interagerar med vänner och klasskamrater, med undantag för ett stimulus som kommer från en dialog mellan en elev och en skolbibliotekarie (stimulus E14b²), d.v.s. material ur (04a och 04b) och (05) (se sektion 2 ovan).

Sammanlagt 27 stimuli förbereddes initialt och testades i ett pilotexperiment som gjordes med lärare från två av gymnasieskolorna i fråga som lyssnare. Ett stimulus (E31) uteslöts sedermera p.g.a. dess känsliga innehåll. Fyra ytterligare stimuli förbereddes och inkluderades emellertid i elevlyssnarnas test (C13, C27, C29 och C41).

För att undvika att lyssnarna fick höra stimuli som spelats in på den egna skolan (och därmed personer de redan kände och vars språkbruk de eventuellt redan hade en åsikt om) samt för att begränsa testets längd, fick varje grupp lyssnare bara höra en delmängd av våra stimuli (därav variationen i antalet lyssnare som hört varje stimulus). Den tid elevernas lärare var villiga att avsätta för testet påverkade också antalet stimuli som spelades upp.

Cirka en tredjedel av de inspelade eleverna i Malmömaterialet inkluderades i lyssningstestet, se Tabell 1. Talare med olika bakgrund (med och utan utländsk bakgrund och både s.k. första³ och andra⁴ generationens invandrare) inkluderades, liksom både talare vi trodde talar rosengårdssvenska och sådana vi trodde inte gör det. Sju stimuli kommer från Cypresskolan⁵, nio från Dahliaskolan och 13 från Ekskolan. Övervikten av stimuli från Ekskolan beror på vårt intryck av att vi lyckats spela in flest talare av rosengårdssvenska där samt att vi har flest

² Våra stimuli har fått samma benämning som de aktuella talarna i inspelningarna.

³ Första generationens invandrare är utlandsfödda.

⁴ Andra generationens invandrare är födda i Sverige av utlandsfödda föräldrar.

⁵ Cypress-, Dahlia- och Ekskolan är forskningsprojektets kodnamn för gymnasieskolorna i Malmö.

informerar på denna skola. Två av talarna (E04 och E14) bidrar med två stimuli vardera. E04 ansågs speciellt intressant eftersom han, trots svenskfödda föräldrar, uppfattades som en potentiell talare av rosengårdssvenska. E14 ansågs speciellt intressant eftersom han i sin egenspelning kommit att spela in sig själv i ett flertal olika situationer (informella situationer med jämnåriga och mer formella situationer med vuxna). Övervikten på kvinnliga talare beror på att de kvinnliga informanterna i betydligt större utsträckning valde att göra egeninspelningar. De individuella talarna (deras modersmål och ålder vid ankomst till Sverige) presenteras i tabellerna i resultatsektionerna 3.3.3 och 3.3.4 nedan. Observera att ovanbeskrivna urval innebär att talarna inte är slumpmässigt valda.

Tabell 1. Informanternas kön och skola.

	Cypresskolan	Dahliaskolan	Ekskolan	Totalt
Kvinnliga talare	6	6	7	19
Manliga talare	1	3	5	9
Totalt	7	9	12	28

Huvuddelen av våra stimuli har redigerats för att inte innehålla information som skulle kunna avslöja identiteten hos talaren eller andra personer som diskuteras i inspelningarna. När det har varit möjligt har också tal från andra än måltalaren klippts bort. Våra stimuli är i stor utsträckning tagna ur dialoger, och det är inte alltid samtalspartners inskott kan klippas bort utan att dialogen blir onaturlig. I vissa fall hörs således även andra talare än måltalaren.

3.2.2 Lyssnare

Lyssnarna i testet var elever på samma tre gymnasieskolor som där inspelningarna gjorts. Lärare användes som lyssnare i ett pilottest. Två grupper av lärare och åtta elevgrupper, totalt 19 lärare och 108 elever, medverkade i testet som lyssnare. Varje lyssnargrupp fick höra inspelningarna i en ny ordning. Lärarna var lärare i svenska eller svenska som andraspråk. Eleverna gick andra eller tredje året i olika gymnasieprogram. Fem av elevgrupperna bestod av elever som också medverkat i projektet under inspelningsfasen. Lyssnarnas kön och bakgrund redovisas i Tabell 2.

Tabell 2. Lyssnarnas kön, skola och bakgrund.

	Skola	Svenskfödda m svenskfödda föräldrar	Svenskfödda m en utlandsfödd förälder	Svenskfödda m utlandsfödda föräldrar	Utlandsfödda	Totalt
Kvinnliga lyssnare	Cypress	6	3	5	6	20
	Dahlia	7	3	3	4	17
	Ek	5	1	2	6	14
Manliga lyssnare	Cypress	13	5	9	17	44
	Dahlia	3	2	2	0	7
	Ek	1	1	0	4	6
<i>Totalt</i>		35	15	21	37	108

Vi var huvudsakligen intresserade av elevernas åsikter om rosenårdssvenska. Genom att testa lärarna först kunde vi emellertid utvärdera testets design, och det gjorde det också möjligt för oss att komma i kontakt med lärare som var viliga att sätta av en lektion för att låta sina elever göra lyssningstestet. Resultaten från pilottestet rapporteras i Hansson och Svensson (2004).

3.2.3 Lyssnarnas uppgift

Varje stimulus spelades upp en gång för lyssnarna via högtalare. Lyssnarna ombads svara på två frågor om varje stimulus: *Pratar talaren det som brukar kallas rosenårdssvenska? (ja eller nej)* och *Hur säker känner du dig på det? (säker, ganska säker, ganska osäker eller osäker)*. Efter att lyssnarna hade hört samtliga stimuli, ombads de svara på en fråga om vem de tror pratar rosenårdssvenska: *Vem talar det som brukar kallas rosenårdssvenska? Kryssa för alla de alternativ som du tycker passar! (barn, ungdomar och/eller vuxna, personer som är födda i Sverige och som har svenskfödda föräldrar, personer som är födda i Sverige men som har utlandsfödda föräldrar och/eller personer som inte är födda i Sverige)*. Slutligen fick lyssnarna svara på några frågor om dem själva (*är född i Sverige och har svenskfödda föräldrar, är född i Sverige men har en utlandsfödd förälder, är född i Sverige men har utlandsfödda föräldrar eller är inte född i Sverige. Kom till Sverige vid _____ års ålder.*) Lyssnarna markerade sina svarsalternativ på svarsblanketter.

Beteckningen 'rosenårdssvenska' har förekommit en del i massmedia på senare år och förklarades inte på annat sätt för lyssnarna än att det är den skånska motsvarigheten till rinkebysvenska (som är betydligt mer välkänd och oftare nämns i massmedia). Inga lyssnare upplevde avsaknaden av en förklaring av vad rosenårdssvenska är som ett så stort problem att de valde att inte delta. Där emot kommenterade många lyssnare efter avlyssnandet att rosenårdssvenska inte är ett bra namn för detta sätt att tala svenska. En anledning till detta som

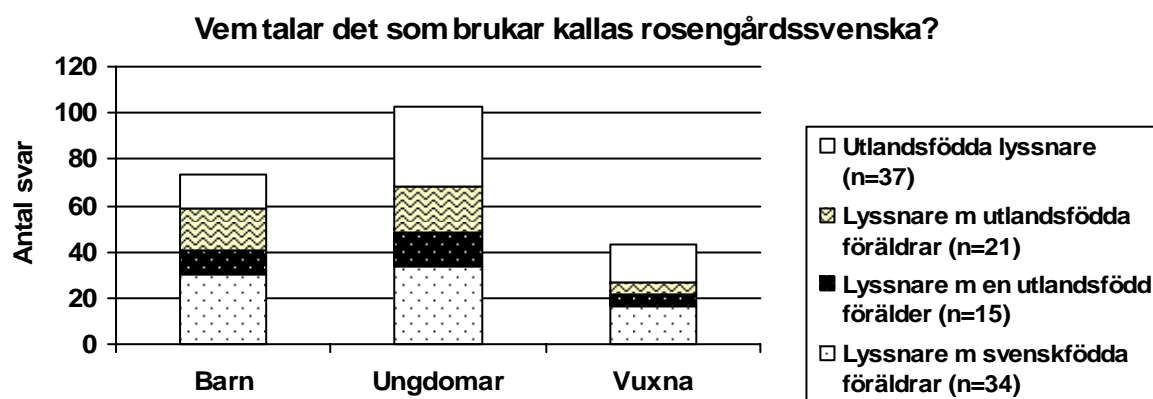
angavs var att alla i Rosengård inte talar rosen­gårdssvenska, en annan var att detta sätt att prata svenska används även av talare som inte bor i Rosengård. Båda kommentarerna visar dock att lyssnarna förstod vad vi menade med rosen­gårdssvenska (d.v.s. svenska som talas på ett "utländskt" sätt).

Gymnasisternas (lyssnarnas) åsikter om vad rosen­gårdssvenska är insamlades också genom diskussioner med dem efter avlyssningssessionen.

3.3 Resultat och diskussion

3.3.1 Lyssnarnas åsikter om vem som talar rosen­gårdssvenska

På frågan vem det är som talar den s.k. rosen­gårdssvenskan svarade 107 av de 108 lyssnarna, se Figur 1. 96 % (103) av dem menade att ungdomar är möjliga talare av rosen­gårdssvenska, 67 % (72) svarade barn och 40 % (43) vuxna. En femtedel (20) av lyssnarna angav att endast ungdomar pratar rosen­gårdssvenska.

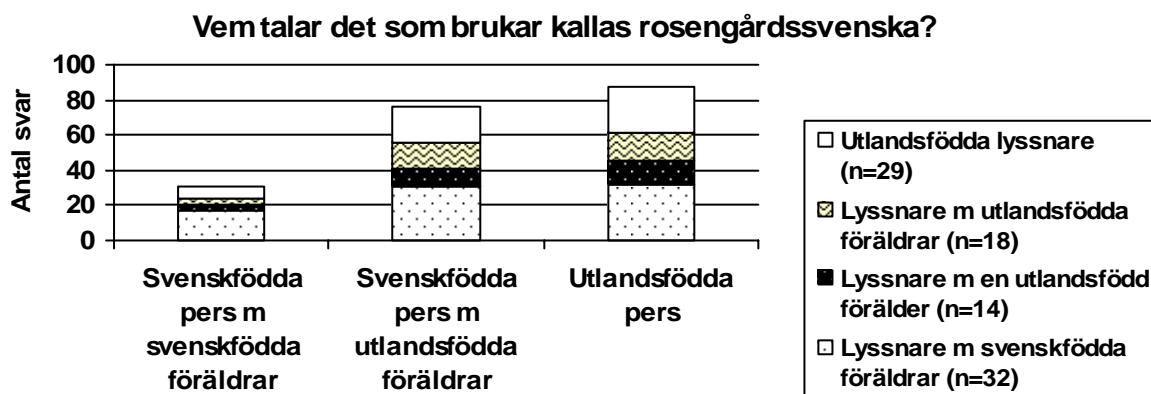
Figur 1. Lyssnarnas svar på frågan *Vem talar det som brukar kallas rosen­gårdssvenska?* Lyssnarna (n=107) kunde kryssa för hur många svarsalternativ de ville.

Av de 93 elever⁶ som svarade på frågan om talarnas bakgrund var det bara 33 % (31) som menade att rosen­gårdssvenska kan talas av personer utan utländsk bakgrund⁷, se Figur 2. Huvuddelen av dessa lyssnare, 30 stycken, menade att varieteten också talas av både första och andra generationens invandrare. En elev svarade dock att bara personer med svenskfödda föräldrar och utlandsfödda

⁶ Svarsalternativen stod grupperade i två kolumner. I den första fanns alternativen *barn*, *ungdomar* och *vuxna*. I den andra fanns alternativen *personer som är födda i Sverige och som har svenskfödda föräldrar*, *personer som är födda i Sverige men som har utlandsfödda föräldrar* och *personer som inte är födda i Sverige*. Femton lyssnare verkar ha missat den andra kolumnen.

⁷ I denna grupp om 31 lyssnare har även sådana lyssnare som på sina svarsblanketter skrivit att dessa talare är "wannabes" eller "få till antalet" (citat ur svarsblanketterna) inkluderats.

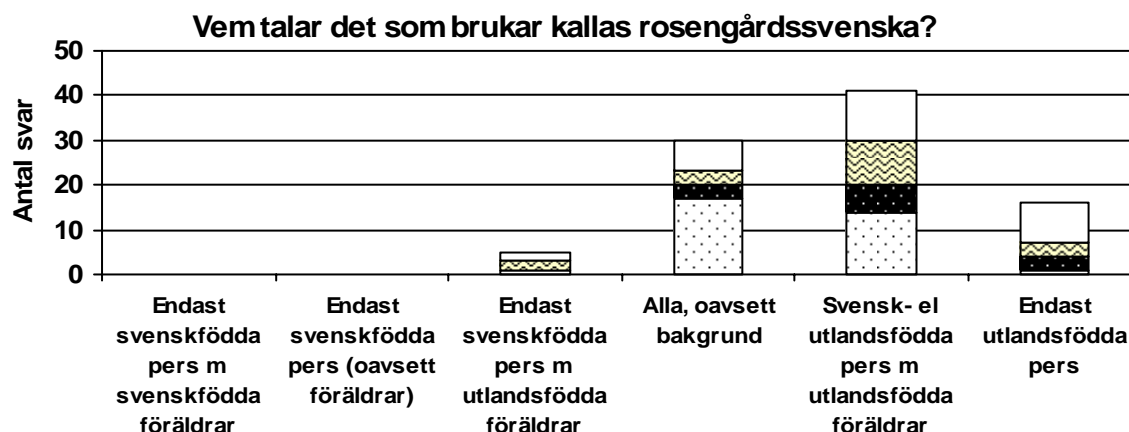
personer talar rosengårdssvenska, d.v.s. inte svenskfödda personer med utlandsfödda föräldrar (vilket är den kategori hon själv räknade sig till).

Figur 2. Lyssnarnas svar på frågan *Vem talar det som brukar kallas rosengårdssvenska?* Lyssnarna (n=93) kunde kryssa för hur många svarsalternativ de ville.

67 % (62) av eleverna ansåg att endast personer med utländsk bakgrund kan tala rosengårdssvenska, se Figur 3. Av dessa avser 16 endast första generationens invandrare och 5 endast andra generationens invandrare. De resterande 41 anser att både första och andra generationens invandrare kan tala rosengårdssvenska. Totalt var det 76 elever (82 %) som ansåg att andra generationens invandrare är möjliga talare av rosengårdssvenska och 88 (95 %) som menade att första generationens invandrare är möjliga talare av rosengårdssvenska.

Figuren 2 och 3 visar vissa skillnader i åsikter vad gäller vem det är som talar rosengårdssvenska beroende på lyssnarnas egen bakgrund. Det är främst personer utan utländsk bakgrund som anser att rosengårdssvenska kan talas oavsett bakgrund. En majoritet av de svenskfödda eleverna med utlandsfödda föräldrar menar å andra sidan att varieteten bara talas av personer med utländsk bakgrund (utlandsfödda eller personer med utlandsfödda föräldrar). Ungefär hälften av de svenskfödda eleverna med svenskfödda föräldrar och en tredjedel av de utlandsfödda eleverna anger också att det endast är personer med utländsk bakgrund som pratar rosengårdssvenska. Flest i gruppen som menar att varieteten enbart talas av utlandsfödda personer är de utlandsfödda lyssnarna. Cirka en tredjedel av de utlandsfödda eleverna anser att det bara är utlandsfödda personer som talar rosengårdssvenska. Inga elever anser att varieteten bara talas av svenskfödda personer med svenskfödda föräldrar.

Figur 3. Lyssnarnas (n=93) svarskombinationer på frågan *Vem talar det som brukar kallas rosengårdssvenska?* Lyssnargrupperna är desamma som i Figur 2 ovan.

3.3.2 Lyssnarnas åsikter om vad rosengårdssvenska är

I diskussionerna efter testet framkom ytterligare åsikter som det inte fanns utrymme att rapportera om på svarsblanketten. Dessa redovisas bara kort här eftersom långt ifrån alla elever i varje klass hade chans att komma till tals, och eftersom vi därmed inte kan avgöra i vilken utsträckning de insamlade kommentarerna är representativa för hela lyssnargruppen.

Frågan om vad rosengårdssvenska är valde de flesta elever att besvara genom att ge exempel på "typiska" rosengårdssvenska ord eller fraser. De gjorde det antingen genom att skriva ordlistor som lämnades in eller genom att säga orden högt och skriva dem på tavlan. Några av de exempel som angavs var: *mannen* 'kompis', *ey/ej* motsvarighet till engelskans *yo*, *flippa* 'skoja', *fattaru?* 'är du med?', *ve(t) shi/shii/chi/tji* 'vet inte/inget', *baxig* 'fin, sexig', *chillar* 'slappar' och *wazzup?* 'läget?'. Även fraserna *å sånt* och *du vet* ansågs typiska för rosengårdssvenskan av många. Somliga kommenterade emellertid också uttal ("orden uttalas, betonas annorlunda", "det är inte orden som är det speciella med rosengårdssvenska, dom byter vi hela tiden"), ordföljd (med exempelmeningar med rak ordföljd) och hur vissa rosengårdssvenska ord används ("ey börjar man meningar med, *mannen* avslutar man meningar med").

Vidare fanns det i samtliga klasser också de som ansåg att rosengårdssvenskan inte bara används av personer med invandrabakgrund, samt att de som talar rosengårdssvenska gör det bara ibland, i vissa sammanhang. På frågan om vilka med svensk bakgrund som talar rosengårdssvenska framkom ofta att det var sådana som umgås mycket med invandrare. Inte sällan benämndes dessa personer för wannabes, wannabeblattar eller plastblattar. Rosengårdssvenskan var också

allmänt känd som blattesvenska bland eleverna. De elever som ansåg sig kunna tala rosengårdssvenska själva, beskrev i flera fall att det var ett språk som man använder i umgänget med vänner och att det används lite ”på skoj”. En tjej berättade att hon talade så med vänner på fritiden, utanför skolan, och att det för henne innebar en chans att slappna av och inte bry sig om att försöka få rätt på sin svenska hela tiden.

Bland de kända personer som eleverna ansåg tala rosengårdssvenska nämndes oftast fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimovic och rapartisten Lilleman. Zlatan Ibrahimovic gavs också vid flera tillfällen som exempel på en vuxen som talar rosengårdssvenska.

3.3.3 Informanter som uppfattades som talare av rosengårdssvenska

En statistiskt signifikant majoritet av lyssnarna uppfattade personerna i stimuli E04a, C32, D31, E14a, C41, D49, C29, E06, D27 och E43 som talare av rosengårdssvenska, se Tabell 3. (Alfanivån 0,05 används fortsättningsvis som gräns för uppnådd signifikans, men i de fall p-värdet understiger 0,01 skrivs detta ut).

Tabell 3. Stimuli/talare som klassats som rosengårdssvenska av en statistiskt signifikant majoritet av lyssnarna.

Stimulus/ talare	Född i Sverige	Andra språk än svenska	Ålder vid ankomst till Sverige (år)	Andel ja- svar (%)	
C29	nej	turkiska, arabiska	4	93	$\chi^2 (1, n=44) = 32.82, p < 0,01$
C41	nej	arabiska	3	88	$\chi^2 (1, n=43) = 25.33, p < 0,01$
D31	ja	albanska, turkiska	-	87	$\chi^2 (1, n=53) = 28.70, p < 0,01$
E04a	ja	-	-	85	$\chi^2 (1, n=88) = 43.68, p < 0,01$
D49	nej	albanska	4	85	$\chi^2 (1, n=62) = 31.23, p < 0,01$
C32	ja	arabiska	-	82	$\chi^2 (1, n=44) = 17.82, p < 0,01$
E06	nej	arabiska	7	81	$\chi^2 (1, n=58) = 22.35, p < 0,01$
D27	nej	pashto	9	81	$\chi^2 (1, n=54) = 21.41, p < 0,01$
E43	nej	slovenska	10	77	$\chi^2 (1, n=52) = 15.08, p < 0,01$
E14a	nej	arabiska	<1	65	$\chi^2 (1, n=88) = 7.68, p < 0,01$

Andelen svar som lyssnarna angivit som ’säkra’ är högst bland dem som klassade ovanstående stimuli som rosengårdssvenska, d.v.s. bland de ja-svarande lyssnarna (41-74 %). Bland dem som klassat stimulina som exempel på något annat än rosengårdssvenska angavs oftare nivåerna ’ganska säker’ eller ’ganska osäker’. Andelen säkra nej-svar varierar från 0 till 43 %.

Stimuli C27 och E36 uppfattades också som rosenårdssvenska av cirka hälften av lyssnarna, liksom C28, E04b, D47 och D32, se Tabell 4. E04b producerades av samma talare som E04a (i Tabell 3).

Tabell 4. Stimuli/talare som klassats som rosenårdssvenska av ungefär hälften av lyssnarna.

Stimulus/ talare	Född i Sverige	Andra språk än svenska	Ålder vid ankomst till Sverige (år)	Andel ja- svar (%)	
C27	nej	persiska	3,5	64	$\chi^2 (1, n=42) = 3,43, p > 0,05$
E36	ja	serbiska	-	61	$\chi^2 (1, n=76) = 3,37, p > 0,05$
C28	nej	bosniska	8	55	$\chi^2 (1, n=44) = 0,36, p > 0,05$
E04b	ja	svenska	-	53	$\chi^2 (1, n=88) = 0,41, p > 0,05$
D47	nej	bosniska	7	45	$\chi^2 (1, n=62) = 0,58, p > 0,05$
D32	ja	ryska ^a	-	42	$\chi^2 (1, n=62) = 1,61, p > 0,05$

^arysktalande mor och svensktalande far.

De lyssnare som angivit att de känt sig säkra på sina svar är få i såväl gruppen som bedömt ovanstående stimuli som rosenårdssvenska (22-51 %) som i gruppen som inte bedömt dem som rosenårdssvenska (16-60 %). Med undantag för E04:s stimulus, där mer än hälften av såväl de *ja*- som *nej*-svarande lyssnarna känt sig säkra på sina svar, känner de flesta sig antingen bara ganska säkra eller ganska osäkra. Av de 24 som känner sig säkra på att E04 inte talar rosenårdssvenska, är alla utom tre av åsikten att personer utan utländsk bakgrund inte kan tala varieteten i fråga. Å andra sidan är 16 av de 24 som är säkra på att E04 talar rosenårdssvenska av samma åsikt.

3.3.4 Informanter som inte uppfattades som talare av rosenårdssvenska

En signifikant majoritet av lyssnarna klassificerade stimuli E01, D02, E40, E33, D07, E19, C13, D09, E26, E41, C37, E14b, D40 och E38 som talare av något annat än rosenårdssvenska, se Tabell 5.

Tabell 5. Stimuli/talare som klassats som något annat än rosengårdssvenska av en statistiskt signifikant majoritet av lyssnarna.

Stimulus/ talare	Född i Sverige	Andra språk än svenska	Ålder vid ankomst till Sverige (år)	Andel <i>ja</i> - svar (%)	
E01	ja	spanska ^a	-	2	χ^2 (1, n=58) =54.07, p<0,01
D02	ja	-	-	3	χ^2 (1, n=64) =56.25, p<0,01
E19	ja	portugisiska ^b	-	5	χ^2 (1, n=66) =54.55, p<0,01
C13	ja	danska ^c	-	5	χ^2 (1, n=44) =36.36, p<0,01
E40	ja	-	-	6	χ^2 (1, n=44) =17.82, p<0,01
D07	ja	-	-	8	χ^2 (1, n=63) =44.59, p<0,01
E33	ja	-	-	8	χ^2 (1, n=53) =38.21, p<0,01
D40	nej	somaliska	6	16	χ^2 (1, n=61) =27.65, p<0,01
E38	nej	albanska	6-7	17	χ^2 (1, n=53) =23.11, p<0,01
E26	ja	turkiska, syrisk	-	29	χ^2 (1, n=88) =7.68, p<0,01
E41	ja	polska	-	29	χ^2 (1, n=58) =9.93, p<0,01
D09	ja	engelska ^d	-	30	χ^2 (1, n=63) =9.92, p<0,01
E14b	nej	arabiska	<1	32	χ^2 (1, n=88) =43.68, p<0,01
C37	ja	kantonesiska	-	34	χ^2 (1, n=44) =4.46, p<0,05

^aspansktalande far, ^bportugisisktalande far, ^cdansktalande far, ^dengelsktalande far (alla fyra talare har svensktalande mödrar).

Andelen som angivit att de känt sig säkra på sina svar är överlag högst för den grupp som angivit att talarna inte talar rosengårdssvenska. Med undantag för ett stimulus C37 (29 % säkra *nej*-svar), är kategorin 'säker' den som flest *nej*-svarande lyssnare valt (48-83 %).

3.3.5 Bedömningar i olika lyssnargrupper

Ett antagande som ligger till grund för valet av lyssnare i lyssningstestet är att Malmöungdomar är väl förtrogna med rosengårdssvenska. Det är emellertid troligt att det inom denna grupp varierar i hur väl förtrogna de är med varieteten⁸. Nedan undersöks därför tre grupper inom elevlyssnargruppen: dels sådana som inte uppfattade E04 som en talare av rosengårdssvenska, dels kvinnliga lyssnare och dels sådana som angav sig vara säkra på sina svar.

Låt oss börja med att studera de lyssnare som inte bedömde E04, den svenskfödde eleven med svenskfödda föräldrar, som talare av rosengårdssvenska. Sti-

⁸ Ulf Teleman (Nordiska språk, Lunds universitet), Roger Källström och Tore Otterup (båda vid Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet) har föreslagit möjliga undergrupper i lyssnargruppen vars bedömningar kan vara värda att studera separat.

mulus E04b uppfattades av enbart cirka hälften av det totala antalet lyssnare som rosenårdssvenskt, men E04a uppfattade hela 85 % som ett exempel på varietet. Trots detta finns det åtta elever som inte klassade något av E04:s stimuli som rosenårdssvenskt. Samtliga har angivit att de inte anser att svenskfödda personer med svenskfödda föräldrar kan tala varietet, och alla har själv utländsk bakgrund, se tabell 6. De är alla manliga elever från Cypresskolan. Den lyssnarkod som tilldelats dem återspeglar den ordning i vilken svarsblanketterna samlades in i klassrummet, vilket innebär att närliggande lyssnarnummer oftast betyder att lyssnarna i fråga suttit nära varandra, och möjligen kommit att påverka varandras svar (lyssnare e3-5 och e58-59).

Tabell 6. Potentiella expertlyssnare.

Lyssnarkod	Kön	Bakgrund	Skola
e3 ^a	man	utlandsfödd	Cypresskolan
e4	man	utlandsfödd	Cypresskolan
e5	man	utlandsfödd	Cypresskolan
e10	man	utlandsfödd	Cypresskolan
e52	man	utlandsfödd	Cypresskolan
e58	man	utlandsfödda föräldrar	Cypresskolan
e59	man	en utlandsfödd förälder	Cypresskolan
e64	man	utlandsfödd	Cypresskolan

^a e står för elevlyssnare.

Man kan tänka sig att dessa lyssnare utgör en grupp som är mycket väl förtrogen med rosenårdssvenskan. Den rådande åsikten bland ungdomarna är att varietet i fråga endast talas av personer med utländsk bakgrund (se sektion 3.3.1 ovan). Talare av rosenårdssvenska utan utländsk bakgrund ses i stor omfattning som *wannabes* av ungdomarna, d.v.s. som ”oäkta” talare. Det är emellertid bara dessa åtta lyssnare som faktiskt konsekvent hör att E04 inte tillhör den grupp av talare som har utländsk bakgrund, d.v.s. den grupp som majoriteten av lyssnarna anser vara potentiella talare av rosenårdssvenska.

De åtta lyssnarna var överens med övriga lyssnare om att klassa D49 (8 av 8), D31 (4 av 4), D27 (4 av 4) och E43 (5 av 8) som talare av rosenårdssvenska. De var också överens med övriga elever om att klassa E14b (8 av 8), E40 (8 av 8), D40 (8 av 8), E01 (4 av 4), D02 (8 av 8), E41 (4 av 4), E33 (4 av 4), E19 (4 av 4), D07 (4 av 4), D09 (7 av 8), E26 (6 av 8), E38 (6 av 8) som talare av något annat än rosenårdssvenska. Osäkerhet rådde emellertid även i denna lyssnar-grupp vad gäller klassificeringen av talare E36 (två *ja*-svar och två *nej*-svar) och D32 (fyra *ja*-svar och fyra *nej*-svar). E06 däremot, som klassades som talare av rosenårdssvenska av en statistiskt signifikant majoritet av det totala antalet lyss-

nare, fick bara två *ja*-svar (och två *nej*-svar). Dessa lyssnare skiljde sig också från det totala antalet lyssnare genom att klassa talarna E14a (5 av 8) och D47 (3 av 4) som talare av något annat än rosenårdssvenska. Detta är en åsikt som de enbart delar med 35 respektive 55 % av det totala antalet lyssnare.

Sammanfattningsvis svarade denna lyssnargrupp mycket likt det totala antalet lyssnare. Den tydligaste skillnaden bestod i att ett något mindre antal stimuli klassades som rosenårdssvenska. Varken talare E04 med svenskfödda föräldrar eller E14 med utlandsfödda föräldrar bedömdes tala rosenårdssvenska. Talarna E06 och D47, som båda kommit till Sverige vid 7 års ålder, ansågs inte heller ha producerat otvetydiga exempel på varieteten. Icke desto mindre ansågs de vara talare av rosenårdssvenska av en statistiskt signifikant majoritet av det totala antalet lyssnare. Det är därför möjligt att denna lyssnargrupp hört något som den klassar som brytning – och därmed inte rosenårdssvenska – hos dessa talare.

Låt oss nu studera de kvinnliga lyssnarnas svar separat, under antagandet att kvinnor är mer känsliga för dialektvariation än män. Ett antal studier har visat att kvinnliga talare är mer konservativa än manliga (se t.ex. Labov 1990) och det är därmed inte omöjligt att de som lyssnare därmed är mer känsliga för de innovativa inslag som rosenårdssvenska drag utgör i svenskan.

Resultaten i 3.3.3 och 3.3.4 ovan är baserade på det totala antalet lyssnare (n=108), varav cirka hälften är kvinnor (n=51). I de flesta fall är andelen *ja*-svar högre bland de kvinnliga lyssnarna än bland de manliga. Observera att E14a får samma andel *ja*-svar av de kvinnliga lyssnarna som av de manliga (65 %), och att det endast är det mindre antalet kvinnliga lyssnare som gör att statistisk signifikans inte uppnås. Bland de stimuli som inte klassades som vare sig otvetydigt rosenårdssvenska eller icke-rosenårdssvenska av det totala antalet lyssnare, bedömde de kvinnliga lyssnarna två som rosenårdssvenska ($p < 0,05$): E36 och C27. I dessa två fall hörde de kvinnliga lyssnarna således mer rosenårdssvenska än de manliga. De stimuli som bedömdes vara något annat än rosenårdssvenska av en statistiskt signifikant majoritet av det totala antalet lyssnare, bedömdes i de flesta fall av de kvinnliga lyssnarna på samma sätt, i flera fall med en mycket hög samstämmighet (vilket ses i form av mycket höga respektive låga andelar *ja*-svar). E14b får ungefär samma andel *ja*-svar som av det totala antalet lyssnare, men uppnår inte signifikans p.g.a. det mindre antalet lyssnare. Stimuli D09, E41 och C37 uppfattas som rosenårdssvenska av en större andel av de kvinnliga lyssnarna än de manliga. En jämförelse mellan hur de olika talarna klassades av lyssnarna (d.v.s. som antingen: 1) rosenårdssvenska, 2) tveksamma fall eller 3) ej rosenårdssvenska) ges i Tabell 7. Förflyttningen av gruppen

'tveksamma fall' nedåt i kolumnen för de kvinnliga lyssnarna tyder på att dessa hört fler 'tveksamma fall' som otvetydiga exempel på rosengårdssvenska än de manliga samt att de kvinnliga lyssnarna uppfattat några av de manliga lyssnarnas otvetydiga exempel på något annat än rosengårdssvenska som 'tveksamma fall'. De stimuli som klassats annorlunda av de kvinnliga lyssnarna är samtliga sådana som legat mycket nära en annorlunda klassning också bland de manliga.

Tabell 7. Jämförelse mellan de olika lyssnargruppernas bedömningar. Stimulina är ordnade i fallande andel *ja*-svar givna av det totala antalet lyssnare.

Stimulus/ talare	Bedömning, samtliga lyssnare	Bedömning, kvinnliga lyssnare	Bedömning, manliga lyssnare
C29	Talare av rosengårds- svenska (p<0,05)	Talare av rosengårds- svenska (p<0,05)	Talare av rosengårds- svenska (p<0,05)
C41			
D31			
E04a			
D49			
C32			
E06			
D27			
E43			
E14a			
C27	Tveksamma fall (p>0,05)	Tveksamma fall (p>0,05)	Tveksamma fall (p>0,05)
E36			
C28			
E04b			
D47			
D32			
C37	Ej talare av rosengårds- svenska (p<0,05)	Ej talare av rosengårds- svenska (p<0,05)	Ej talare rosengårds- svenska (p<0,05)
E14b			
D09			
E41			
E26			
E38			
D40			
E33			
D07			
E40			
C13			
E19			
D02			
E01			

Sammanfattningsvis är skillnaden mellan de kvinnliga och manliga lyssnarna relativt liten. Skillnaden består i ett något lägre "tröskelvärde" bland de kvinnliga än manliga lyssnarna för att uppfatta ett talprov som rosengårdssvenskt. Två

stimuli, som av de manliga lyssnarna (samt av det totala antalet lyssnare) varken kunde klassas som rosengårdssvenska eller otvetydigt som något annat än rosengårdssvenska, uppfattades av de kvinnliga lyssnarna som rosengårdssvenska. Fyra stimuli, som av alla lyssnare klassades som något annat än rosengårdssvenska, fick ingen otvetydig klassning av de kvinnliga lyssnarna. Med andra ord har de få tecken på rosengårdssvenska som de manliga lyssnarna hört i vissa stimuli och som föranlett en placering i gruppen 'tveksamma fall', i några fall varit så många att de kvinnliga lyssnarna placerat talarna i fråga i gruppen 'talare av rosengårdssvenska'. I andra stimuli, som de manliga lyssnarna placerat i gruppen 'ej talare av rosengårdssvenska', har de kvinnliga lyssnarna uppmärksammat fler tecken på rosengårdssvenska än de manliga, och talarna i fråga har följaktligen hamnat i gruppen 'tveksamma fall'.

De kvinnliga lyssnarnas svar föranleder inga strykningar ur den grupp av talare av rosengårdssvenska som identifierades av det totala antalet lyssnare och som beskrivningen av rosengårdssvenskan är tänkt att baseras på. Däremot antyder de att det kan finnas anledning att leta efter rosengårdssvenska drag även hos C27 och E36. Dessa är intressant nog båda kvinnliga talare, vilket kan tolkas som ett tecken på att kvinnliga lyssnare är mer benägna att bedöma kvinnliga talare som rosengårdssvenska än manliga lyssnare. C32 är ett annat stimulus producerat av en kvinnlig talare som endast bedömts som otvetydigt rosengårdssvenskt av de kvinnliga lyssnarna (se Tabell 7 ovan).

Låt oss avslutningsvis studera endast de svar som lyssnarna angivit att de känner sig säkra på. I Tabell 8 redovisas andelen säkra *ja*-svar av samtliga säkra svar och här syns en tydlig skillnad mot det totala antalet lyssnares svar. I 3.3.3 och 3.3.4 ovan framgick att de lyssnare som angivit det svar som flest angivit, kände sig säkrare än övriga lyssnare. Detta innebär naturligtvis att kategoriseringen blir tydligare när vi tar bort de inte helt säkra svaren. Kategoriseringen av talarna i grupperna 'talare av rosengårdssvenska', 'tveksamma fall' och 'ej talare av rosengårdssvenska' är dock nästintill oförändrad. Endast C37 förflyttas ur gruppen 'ej talare av rosengårdssvenska' till gruppen 'tveksamma fall', vilket troligen huvudsakligen beror på det lilla antal lyssnare som givit säkra svar på stimuluset i fråga. Samstämmigheten mellan lyssnarna är däremot högre. Dessa resultat förändrar således inte vårt urval av representativa "rosengårdstalare" att basera vår fortsatta beskrivning på. De stärker emellertid vår uppfattning att rosengårdssvenskan har en uppsättning särdrag som tillåter pålitlig identifiering av varieteten av dem som känner till denna.

Tabell 8. Bedömningen av stimulina/talarna när samtliga respektive endast säkra svar beaktas.

Stimulus/ talare	Bedömning, samtliga svar	Andel säkra <i>ja</i> -svar (%)		
C29	Talare av rosen- gårdssvenska (p<0,05)	100	(n=23)	
C41		96	χ^2 (1, n=24) =20,167, p<0,01	
D31		94	χ^2 (1, n=36) =28,444, p<0,01	
E04a		91	χ^2 (1, n=57) =38,754, p<0,01	
D49		97	χ^2 (1, n=32) =28,125, p<0,01	
C32		100	(n=19)	
E06		93	χ^2 (1, n=30) =22,533, p<0,01	
D27		100	(n=18)	
E43		91	χ^2 (1, n=23) =15,696, p<0,01	
E14a		75	χ^2 (1, n=52) =13,000, p<0,01	
C27		Tveksamma fall (p>0,05)	55	χ^2 (1, n=11) =0,091, p>0,05
E36			70	χ^2 (1, n=23) =3,522, p>0,05
C28	73		χ^2 (1, n=11) =2,273, p>0,05	
E04b	50		χ^2 (1, n=48) =0,000, p>0,05	
D47	36		χ^2 (1, n=25) =1,960, p>0,05	
D32	71		χ^2 (1, n=28) =2,286, p>0,05	
C37	Ej talare av rosen- gårdssvenska (p<0,05)	33	χ^2 (1, n=12) =1,333, p>0,05	
E14b		22	χ^2 (1, n=36) =11,111, p<0,01	
D09		25	χ^2 (1, n=28) =7,000, p<0,01	
E41		24	χ^2 (1, n=25) =6,760, p<0,01	
E26		33	χ^2 (1, n=36) =4,00, p<0,05	
E38		8	χ^2 (1, n=24) =16,667, p<0,01	
D40		15	χ^2 (1, n=33) =16,030, p<0,01	
E33		7	χ^2 (1, n=30) =22,533, p<0,01	
D07		5	χ^2 (1, n=42) =34,381, p<0,01	
E40		3	χ^2 (1, n=39) =35,103, p<0,01	
C13		0	(n=34)	
E19		2	χ^2 (1, n=46) =42,087, p<0,01	
D02		0	(n=46)	
E01	3	χ^2 (1, n=40) =36,100, p<0,01		

3.3.6 Förhållandet mellan rosengårdssvenska och brytning

Utöver att utröna vad gymnasister uppfattar som rosengårdssvenska, testades två hypoteser i lyssningstestet: 1) att rosengårdssvenska kan talas av personer med svenska som enda förstaspråk, och 2) att talare av rosengårdssvenska kan kodväxla mellan rosengårdssvenska och någon annan form av svenska, t.ex. en mer standardnära svenska. Hypoteserna är intressanta att testa eftersom båda påståendena starkt talar emot en klassificering av rosengårdssvenska som brytning.

Av Tabell 9 framgår att förhållandet mellan talarnas bakgrund (d.v.s. om de har en utländsk bakgrund eller ej) och uppfattade språkbruk (d.v.s. huruvida de uppfattades tala rosengårdssvenska eller ej) inte är förutsägbart. En utländsk bakgrund är varken nödvändig eller tillräcklig för att klassas som talare av rosengårdssvenska. Eftersom våra stimuli inte valts slumpmässigt, bör inga slutsatser dras kring exempelvis hur stor andel av talarna av rosengårdssvenska som har respektive inte har utländsk bakgrund. Vi kan däremot dra slutsatsen att såväl ungdomar med som utan utländsk bakgrund uppfattas tala rosengårdssvenska, och att rosengårdssvenska inte uppfattas talas av alla med utländsk bakgrund, inte ens av sådana talare som kommit i kontakt med det svenska språket relativt sent i livet (efter skolstarten).

Tabell 9. Stimuli entydigt bedömda som antingen rosengårdssvenska eller något annat än rosengårdssvenska, sorterade efter talarnas bakgrund.

Bedömning enligt lyssnarna (p<0,05)	Talare födda i Sverige		Utlandsfödda talare	
	minst en svensk-född förälder	utlandsfödda föräldrar	till Sverige vid senast 5 års ålder	till Sverige vid 6 års ålder eller senare
Rosengårdssvenska stimuli	E04a	C32, D31	E14a, C41, D49, C29	E06, D27, E43
Inte rosengårdssvenska stimuli	E01, D02, E40, E33, D07, E19, C13, D09	E26, E41, C37	E14b	D40, E38

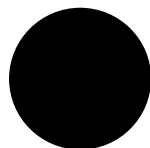
Hypotesen att rosengårdssvenska kan talas av personer med svenska som enda förstaspråk bekräftas av lyssnarnas bedömning av E04a. Bland de lyssnare som svarat att personer utan utländsk bakgrund kan prata rosengårdssvenska, hörde samtliga (21 elever⁹) rosengårdssvenska i E04a. Bland de lyssnare som hävdade att varieteten endast talas av personer med utländsk bakgrund (53 elever¹⁰), hörde hela 46 elever rosengårdssvenska i E04a, se Figur 4.

⁹ Tio av de 31 lyssnare som svarat att personer utan utländsk bakgrund kan tala rosengårdssvenska gick på Ekskolan och fick därmed inte höra E04:s stimuli.

¹⁰ Nio av de 62 lyssnare som svarat att personer utan utländsk bakgrund inte kan tala rosengårdssvenska gick på Ekskolan och fick därmed inte höra E04:s stimuli.

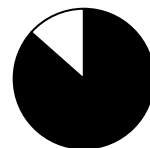
Talar E04 rosengårdssvenska?

Lyssnare som ansåg att
rosengårdssvenska kan talas av pers
utan utländsk bakgrund (n=21)

Talar E04 rosengårdssvenska?

Lyssnare som ansåg att
rosengårdssvenska endast talas av pers
m utländsk bakgrund (n=53)

Figur 4. Lyssnarnas respons på E04a.

Talarna E04 och E14 var representerade med två stimuli vardera i lyssningstestet. Lyssnarna visste inte om och rapporterade inte att de lagt märke till att vissa talare förekom flera gånger i experimentet.

Ett av de två stimuli som producerades av E04 (E04b) uppfattades som rosengårdssvenskt av en klar majoritet av lyssnarna (85 %) medan det andra bara uppfattades som rosengårdssvenskt av cirka hälften av eleverna (53 %). I båda stimuli interagerar talaren med jämnåriga vänner och det är oklart varför han använder en mer iöronfallande – ”bredare” – rosengårdssvenska i det ena stimuluset än i det andra.

Ett av de två stimuli som producerades av E14 (E14b) uppfattades också som rosengårdssvenskt av en majoritet av lyssnarna (65 %) medan det andra uppfattades som något annat än rosengårdssvenskt av en majoritet av eleverna (68 %). I det här fallet är det tydligt att talaren uppfattas tala rosengårdssvenska i samtal med en jämnårig vän vid skåpen i korridoren, men något annat i samtal med en (vuxen) bibliotekarie på skolbiblioteket.

3.4 Sammanfattning

Forskningsprojektet *Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer* har som syfte att beskriva och analysera ’svenska på mångspråkig grund’ (SMG). En förutsättning för en sådan beskrivning är naturligtvis att SMG låter sig avgränsas som en språkvarietet och därmed kan urskiljas från inlärspråk och andra ungdomsvarieteter. Resultaten från lyssningstestet visar att Malmöungdomar uppfattar att det finns en s.k. rosengårdssvenska, och det visar att Malmöungdomar kan identifiera rosengårdssvenska och urskilja den bland andra malmöitiska språkvarieteter. Samstämmigheten bland lyssnarna blir särskilt hög om endast svar som lyssnarna själva ansett sig vara säkra på beaktas.

En mindre del av talarna i lyssningstestet klassades inte entydigt som vare sig talare av rosengårdssvenska eller talare av något annat än rosengårdssvenska.

Sannolikt beror detta på variation i vad lyssnarna baserar sin bedömning på. Jämförelser mellan olika grupper inom elevlyssnargruppen indikerade att olika lyssnare hade olika höga ”tröskelvärden”, d.v.s. krävde olika mycket för att bedöma ett talprov som rosenårdssvenskt.

Experimentet visar vidare att det finns talare av rosenårdssvenska som inte har något annat förstaspråk än svenska, samt att (åtminstone vissa) talare av rosenårdssvenska kan kodväxla mellan rosenårdssvenska och någon annan malmöitisk språkvarietet (ungdomsspråk eller det regionala standardspråket). Det visar med andra ord att rosenårdssvenska inte kan jämföras med s.k. bruten svenska, d.v.s. att rosenårdssvenska inte är ett resultat av interferens och ofullständig eller felaktig inläring av svenska utan är något som lärs in.

För att med säkerhet kunna säga att en malmöitisk SMG-varietet utvecklats krävs emellertid också att man kan visa att det existerar en språklig samstämmighet inom gruppen talare av rosenårdssvenska, d.v.s. att rosenårdssvenskan har en uppsättning konventionaliserade språkdrag. Den språkliga samstämmigheten kommer att undersökas i nästa avsnitt (sektion 4).

4. Rosenårdssvenskans uttalsdrag

I det följande presenteras en första kartläggning av SMG:s fonetik och fonologi.

4.1 Syfte

Studiens syfte är att göra en första beskrivning av svensk fonetik och fonologi på mångspråkig grund i Malmö och försöka förstå vilka rosenårdssvenskans mest kännetecknande uttalsdrag är.

4.2 Metod

4.2.1 Material

Huvudsakligen undersöktes det tal som finns i de 30 sekunder långa inspelningar som användes som stimuli i ovanbeskrivna lyssningstest (se sektion 3.2.1), d.v.s. sammanlagt cirka 15 minuter tal som producerats av 28 talare. Anledningen till att ett så begränsat material användes initialt är att vi i dessa inspelningar säkert vet vad som av ungdomar låter som rosenårdssvenska respektive inte rosenårdssvenska.

Kompletterande material hämtades från andra delar av databasen, främst i syfte att finna fler förekomster av de språkliga drag som hittats i stimulifilerna och antogs vara typiska för rosenårdssvenskan. Detta större material består i sin

helhet av 99 timmar inspelat material som producerats av 102 talare (se sektion 2 ovan för inspelningsdetaljer).

4.2.2 *Analysmetoder*

Tre olika metoder tillämpades: auditiva analyser, akustiska analyser och återsyntes. Resultaten av de auditiva analyserna redovisas med transkriptioner som på segmentnivå gjorts med det internationella fonetiska alfabetet (SIL International 2005) och på suprasegmentell nivå gjorts dels med basprosodisystemet (Bruce 1994), dels med systemet för tonal transkription av svenska (Bruce 1998). De senare två systemen förklaras, exemplifieras och jämförs i Hansson (2003: 18-25). Även talspråksanpassade ortografiska transkriptioner används. De akustiska analyserna och återsyntesen utfördes med talanalysapplikationerna *WaveSurfer* (Sjölander och Beskow 2005) och *Praat* (Boersma och Weenink 2005). De akustiska analyserna innefattade observationer av vågdiagram (oscillogram), F0-kurva (grundtonsfrekvens) och bredbandsspektrogram. F1–F2-diagrammen skapades med hjälp av applikationen *JPlotFormants* (Billerey-Mosier 2005).

4.3 Resultat och diskussion

4.3.1 *Icke-fonetiska drag*

Det är naturligtvis inte enbart på basis av uttalet som lyssnarna bedömt om våra stimuli innehåller rosengårdssvenska eller ej. Sannolikt har de också tagit hänsyn till ordval, grammatiska strukturer och kanske t.o.m. innehållet i ljudfilerna. Genom att ta en titt på transkriptionerna av våra stimuli (talspråksanpassade ortografiska transkriptioner) kan vi först göra en grov uppskattning av omfattningen av rosengårdssvenska drag i materialet i lexikon, syntax och morfologi och dess betydelse för lyssnarnas bedömning.

Låt oss först studera ett stimulus som otvetydigt klassats som något annat än rosengårdssvenska. I (1) ges en transkription av E01, som endast klassades som rosengårdssvenskt av 2 % av Malmölyssnarna.

- (1) ja kommer ihåg i högstadje så äh ville ja inte gå på kyrkavslutningen så ja sa så | ja e jehovas vittne | sen så kolla- | sen så sto ja- | sen senare då | fram ja på sommaren då | eller nä efter jul | när kom tillbaka då | så står ja ju där å snackar | sen så va fick du i julklapp | ja bara snackar | så står min lärare brevid | ba du e Jehovas vittne va | äh | på nästa kvartsamtal våra föräldrar | e ni jehovas vittne | min mossa ba va | så va dom skitsura i huet |

Det finns inga exempel i (1) på de ord eller fraser som eleverna uppgivit som typiska för rosengårdssvenskan och inte heller någon – för malmöitiska – oväntad/avvikande syntax eller morfologi. Det finns däremot några typiska drag för ungdomsspråk (Gunnarsdotter Grönberg 2000), t.ex. de många direkta anföringarna utan traditionella anföringsverb. Samma sak gäller för övriga stimuli bland de första åtta som listas i Tabell 5 (d.v.s. bland de stimuli som av endast 2-16 % av lyssnarna bedömts vara rosengårdssvenska), med undantag för E40 som innehåller en förekomst av *å sånt* (d.v.s. en av de fraser som lyssnarna uppgivit som typiska för rosengårdssvenskan, se sektion 3.3.2). D40 innehåller däremot – något förvånande med tanke på dess klassificering som otvetydigt exempel på något annat än rosengårdssvenska – ett par möjliga inlärardrag: *riksdagsledamoter* i stället för 'riksdagsledamöter' och *efterblivet* i betydelsen 'blivit kvar efter'. Medan även enspråkiga talare av svenska kan höras säga *riksdagsledamoter*, får *efterblivet* i betydelsen 'blivit kvar efter' anses vara ett mer säkert exempel på inlärarsvenska.

Bland resterande sex stimuli i Tabell 5 (d.v.s. bland de stimuli som av 17-34 % av lyssnarna bedömts vara rosengårdssvenska) innehåller fem enstaka ord och fraser som eleverna angivit som typiskt rosengårdssvenska: E38 (*å sånt* 2 ggr), E26 (*å sånt*), E41 (*du vet* 2ggr), E14b (*å sånt* och *du vet*) och C37 (*du vet* 2 ggr och *å sånt*). Dessa stimuli har emellertid trots dessa enstaka ord och fraser inte klassats som otvetydiga exempel på rosengårdssvenska.

Bland de sex stimuli som varken klassificerats som rosengårdssvenska eller inte rosengårdssvenska finns det ord och fraser som lyssnarna i lyssningstestet angivit som typiska för rosengårdssvenska i enbart två: D32 (*du vet* och *å sånt*) och E04a (*å sånt* 2 ggr och *flipp* 2 ggr). Övriga stimuli – D47, C28, E36 och C27 – innehåller däremot ett antal andra egenheter. Talaren D47 säger *men titta här liksom* i betydelsen 'men lyssna på det här', C28 använder *sprang lite* i betydelsen 'småsprang' och *bromsa* för 'stanna', E36 saknar prepositioner i *dom forskar [om] språk* och *spela [in]* och C27 använder *bevisa* i betydelsen 'visa' och en avvikande morfologi i *de e inget rasistis(k)t i de(n) hela berä-*. Samtliga har också, till skillnad från D40 som också innehöll inlärardrag men inte klassades som rosengårdssvenskt (se ovan), avvikande uttalsdrag.

Bland de tio stimuli som klassades som rosengårdssvenska finns rosengårdssvenska ord och fraser i fem: E14a (*å sånt* 2 ggr, *du vet* 2 ggr och *wazzup*), E43 (*förstår du*), D49 (*å sånt* 2 ggr), E04b (*ey, dissa, du vet* 2 ggr, *brud, flippa, cash, SV-ordföljd* och *fattar du*) och C41 (*å sånt* 2 ggr och *du vet*). Varför övriga stimuli klassats som rosengårdssvenska är inte lika lätt att säga. Endast ett, C29, innehåller ett flertal möjliga inlärardrag:

- (2) men e det inte så att | om fall man ungdomarna läser såna böcker så e de bara till att man äh | den äh hjälper dom att bli dåligare | eller de- hjäl- de hjälp- | asså den | asså ja tror så | ifall ja ska läsa i en bok så ska ja lära mej nånting av de | eller hur | ifall ja ska läsa en bok så kanske ja vill lära mej nya ord | ja vill lära mej ähm | till exempel ifall ja läser en äh bok om gammaltiden | så ska ja se hur dom levde unde de- den tiden |

C29 kom till Sverige i 4-årsåldern och talar arabiska och turkiska i hemmet. I C29:s fall är troligen åtminstone en del av de drag som lyssnarna uppfattat som rosengårdssvenska verkliga inlärardrag, d.v.s. tecken på en ofullständig inläring av svenskan (*dåligare, gammaltiden, läsa i en bok, ifall ja läser en bok om gammaltiden så ska ja se hur dom levde*), snarare än den typ av konventionaliserade inlärardrag som vi hypotetiserar karakteriserar rosengårdssvenskan (jfr med E04:s raka ordföljd i *me den magen man ku- d- du va gravid me tre barn*). Övriga fyra stimuli som klassats som rosengårdssvenska (D27, E06, C32 och D31) innehåller inga eller bara något enstaka inlärardrag.

Låt oss slutligen jämföra de stimuluspar som producerats av samma talare. I E04a, som klassats som rosengårdssvenskt av ungefär hälften av lyssnarna, finns fyra förekomster av ord och fraser som lyssnarna framfört som typiska för rosengårdssvenska: *flipp* (2 ggr) och *å sånt* (2 ggr), se (3). Det finns emellertid inga exempel på en för malmöitiska oväntad/avvikande syntax eller morfologi. Med undantag för *FBI*, som uttalas på engelska, finns inga inslag från andra språk.

- (3) nä träng före å sånt nä | har inte mat hemma | de e ingenting | vi avslöjar inte de sen | amen de e- de e bara flipp | de e bara flipp | kolla hon trodde på riktigt eff bi aj å sånt | hon e stendum asså | ha ha ha | hallå | vi frå- vi frågar mattanterna å sånt | ursäkta va e de ni lägger i maten | vi frågar mattanterna | va lägger ni i maten | ha ha | fy fan va brut- | ja klart du m- | ja detta e en utredning va | du måste säga sanningen | annars jävlar i de va |

I E04b, som producerats av samma talare men som bedömdes som rosengårdssvenskt av 85 % av lyssnarna, ser vi betydligt fler exempel på rosengårdssvenska ord och fraser: *ey, dissa, brud, du vet* (2 ggr), *flippa, å sånt* (2 ggr), *cash* och *fattar du*, se (4). Vi ser dessutom ett exempel på rak ordföljd i en sats med en prepositionsfras i fundamentet (d.v.s. där omvänd ordföljd är förväntad): *me den magen man ku- d- du va gravid me tre barn*.

- (4) ey | tänk dej du å ja på semester | de hade inte gått asså | vi hade dödat varandra asså så | vi hade flabbat ihjäl oss | vi hade haft såna här muskler här inne | så ha ha ha | vi hade ont i magen | så ball jag ha- va igår | pi ja dissa alla | du vet | var med två polare å en brud du vet | ah vi satt | vi flippa å sånt | vi va å handla ja tog ut pengar cash å sånt | ja

ba I love | ja sa ti hon där | du | me den magen | man ku- d- du va gravid me tre barn | fattar du |

Utöver de engelska inlånen *dissa* och *cash* producerar E04 dessutom ett citat på engelska (*ja ba I love*) och använder ordet *döda* på ett sätt som påminner om engelskans *kill* i uttryck som *you're killing me [laughing]* 'du tar livet av mig' i betydelsen 'jag skrattar ihjäl mig'.

Också E14 varierar sin användning av icke-svenska inslag i de två stimuli som representerar honom i experimentet. I E14b, se (5), som bedömdes som rosengårdssvenskt av bara 32 % av lyssnarna, ser vi några exempel på rosengårdssvenska ord och fraser (*du vet* och *å sånt*) men inga exempel på inslag från andra språk eller typiska inlärardrag.

(5) kan du hjälpa mej | jag skulle bara vilja ha en bok | där de står om damp | du vet va damp e du vet ja typ | hur de- lite fakta om de | hur de kommer fram | hur man får det | hur de går ti | på engelska | kan du fixa de på engelska | jaha okej | lugnt | då får ja översätta de | ta diabetes | står de här hur de fram- hur hur man får de å sånt | okej då tar ja denna | var ska ja skriva mitt namn | var ska ja skriva mitt namn |

I E14a, se (6), som bedömdes som rosengårdssvenskt av en majoritet av lyssnarna (65 %), ser vi fler exempel på rosengårdssvenska ord och fraser (*å sånt* (2 ggr), *du vet* (2 ggr) och *wazzup*) och fler lexikala inslag från andra språk (engelska i samtliga fall): *checkar* och *I'm wired man*.

(6) ja ska gå å plugga nu lite | asså hon äh checkar språket å sånt | hur man använder de | vicket språk man använder | va nä de e bara en sån u- undersökning | hur dagens ungdomar snackar å sånt du vet | hur m- hur | ja prata bara här nu | sen så tar dom | sen undersöker dom liksom så ja | hur ungdomar pratar nuförtiden | I'm wired man | wazzup |

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det verkar finnas ett samband mellan lyssnarnas klassificeringar av talarna och talarnas användning av bl.a. ord och fraser som lyssnarna angivit att de uppfattar som typiska för rosengårdssvenskan. Det finns en uppsättning ord och fraser som eleverna tycker utmärker rosengårdssvenskan och vars användning har betydelse för huruvida talare uppfattas tala rosengårdssvenska eller ej. Även i gruppen av talare som inte klassats som talare av rosengårdssvenska finns det emellertid en viss användning av orden i fråga. De talare som använder rosengårdssvenska ord och fraser har (med undantag för E40) fått en högre andel *ja*-svar än övriga, men det finns ingen perfekt korrelation mellan antalet rosengårdssvenska ord och antalet *ja*-svar i stimulena. Användning av typiska rosengårdssvenska ord är inte heller på något sätt nödvändig för en klassificering som rosengårdssvensk (se t.ex. D27, E06, C32

och D31). Mindre konventionaliserade inlärardrag eller faktiska inlärardrag uppfattas i de flesta fall (C29 undantagen) inte som tillräckliga för en otvetydig klassificering som rosengårdssvenska (D47, C28, E36 och C27), och speciellt inte om dessa drag inte sammanfaller med ett för svenskan främmande uttal (D40). De uppfattade skillnaderna mellan talarna borde därmed till relativt stor del ligga i deras uttal.

4.3.2 Konsonanter

Stimulus E14b uppfattades som rosengårdssvenskt av en majoritet av lyssnarna, vilket bl.a. kan kopplas till den rad icke-fonetiska rosengårdssvenska drag som diskuterades ovan, se 4.3.1. När lyssningstestet utfördes lade vi dock märke till att många lyssnare valde att svara innan hela ljudfilen spelats upp, vanligtvis redan efter att de två första prosodiska fraserna: *ja ska gå å plugga nu lite | asså hon äh checkar språket å sånt* |. Eftersom en ensam förekomst av frasen *å sånt* inte är tillräcklig för att ett stimulus ska bedömas som rosengårdssvenskt (jämför med E40 i 4.3.1 ovan), kan man anta att det finns mer i dessa två fraser som är typiskt för rosengårdssvenskan än vad som kan ses i den ortografiska transkriptionen. Nedan, i (7), ges en snävfonetisk transkription av de två prosodiska fraserna:

(7) [ja ska 'go: ɔ 'pløga nʉ litə | asɔ un ε 'tʃɛka 'sprɔ:kət ɔ 'sɔnt |]

Vad som skiljer (7) från ett malmöitiskt uttal är främst uttalet av det första språkljudet i *checkar*. Det som uttalas med en affrikata [tʃ] i (7), uttalas i malmöitiskan med frikativan [ç]. I övrigt reduceras ljud och stavelser i (7) som förväntat. Det bakre r-ljudet låter något vibrantiskt, vilket förvisso är ovanligare än ett frikativt eller approximantiskt uttal i malmöitiskan.

Affrikatan [tʃ] ersätter inte /ç/ i alla ord i rosengårdssvenskan, se t.ex. uttalet av ordet *tjejen* i (8), som producerats av E06, en talare av rosengårdssvenska enligt 81 % av lyssnarna i Malmö.

(8) ['çejɛn 'brɛtar ɪ ʔɛ 'tʉ:sɛn ɔk ε 'nat]

Affrikatan finns emellertid i en del andra inlån som lyssnarna angav som typiskt rosengårdssvenska (åtminstone som möjlig allofon), t.ex. i *chasta* 'bjud', *chacka* 'sno' och *chorda* 'sno'. Affrikatan lämnar också ett möjligt spår efter sig i form av stavningsvariation i de ordlistor som samlades in, t.ex. i frasen *ve(t) shi(t)* 'vet inte/inget' som också stavades *ve chi* och *ve tji*. Det är möjligt att stavelseindelningen av frasen börjat uppfattas annorlunda, förändrats från tidigare

/vert.ʃɪ/¹¹ till /ve:tʃɪ/, d.v.s. till att inkludera en affrikata. Skillnaden mellan dessa två stavelseindelningar kan illustreras med ett engelskt minimalt par: *white shoes* 'vita skor' – *why choose* 'varför välja'.

Affrikatan [tʃ] utgör troligtvis inget eget fonem i rosengårdssvenskan utan är snarare en möjlig allofon till /ç/. Det är den inte i malmöitiskan eller i det regionala standardspråket, även om den snarlika affrikatan [tç] används i vissa svenska dialekter. [tʃ] finns däremot i ett stort antal av de språk som SMG-talarna använder i hemmet, t.ex. i slovenska, kroatiska, albanska, turkiska, spanska, polska, kantonesiska, persiska och somali. Det finns däremot inte i arabiska som är det språk som E14 talar i sitt hem.

Ett annat fonem som verkar ha fler allofoner i rosengårdssvenskan än i den genuina malmöitiskan är r-ljudet. Utöver det bakre, (oftast) icke-vibrantiska r-ljudet [ɾ], som är det vanligaste i malmöitiskan, finns i rosengårdssvenskan också ett främre r-ljud, [r], som i betonad stavelse ofta är vibrantiskt. Bland de tio talare som av en statistiskt signifikant majoritet av lyssnarna bedömts som rosengårdssvenska använder hälften främre r-ljud. E06 använder främre, vibrantiska [r] genomgående, även i obetonade stavelser (se (8) ovan). C32 använder också främre r-ljud, liksom D31, C29 och D49. Dessas r-ljud faller emellertid ofta i obetonad stavelse. E04 använder bakre, icke-vibrantiska r-ljud, [ɾ] som ofta faller i obetonad stavelse, och det gör även C41, E43 och E14. D27 använder bakre r-ljud som ibland ges ett så starkt frikativt inslag att de närmar sig ett [x]-uttal. En genomlysning av ett större talmaterial visar att det också finns talare som ömsom använder främre, ömsom bakre r-ljud.

Det bör i det här sammanhanget tilläggas att uttalet av r-ljudet i skånskan numera uppvisar en ansenlig variation, speciellt hos den yngre generationen. De främre r-ljuden blir allt vanligare, t.ex. i Lund, liksom supradentaler som börjat användas t.o.m. av talare som inte använder främre r-ljud (Bruce 2000). Talare som i lyssningstestet inte bedömdes som talare av rosengårdssvenska använder också främre r-ljud (D40 och E38).

Tonande s, [z], är ett annat språkljud som finns i rosengårdssvenskan. Till skillnad från affrikatan [tʃ] verkar detta ljud ibland ha status av fonem. Ett ord som *sip* /zip/ 'hata' eller 'hatar' kändes inte igen som ett ord när vi, av misstag i en diskussion med Malmögymnasister, uttalade det med en tonlös frikativa, /s/. Det tonande s:et syns också i stavningen av vissa ord i de insamlade ordlistorna: *wazzup* 'läget', *guz* 'tjej' och *doz* 'stjärt, rumpa'. Två ytterligare ord, utan över-sättning i de insamlade listorna, innehåller också z: *lirgitz* och *blaze:a*. Det tonande s:et har emellertid inte alltid status av ett fonem. Engelska ord i svens-

¹¹ Punkten markerar stavelsegränsen.

kan uttalas ytterst sällan med tonande s (Lindström 2004), och vissa av ovan nämnda ord, t.ex. *wazzup*, kan vi i inspelningarna höra ibland sakna tonande frikativa. Ordet *guz* kan också, åtminstone i SMG i Stockholm, stavas *guss* (Kotsinas och Doggelito 2004) vilket kan tolkas som en avspiegling av att ordet börjar få en mer svensk fonologi: en kort vokal som följs av en lång konsonant [s:].

Slutligen finns det också några exempel på oaspirerade tonlösa klusiler i våra data. Svenska klusiler finns av två slag: tonande ([b], [d] och [g]) och tonlösa ([p], [t] och [k]). Utöver det faktum att de tonlösa klusilerna produceras utan stämbandsvibration är också de tonlösa klusilernas VOT längre än de tonande klusilernas (över 40 ms jämfört med under 40 ms för tonande klusiler (Fant 1973)). VOT (*voice onset time*) är den tid som förlöper mellan klusilens explosionsfas och det att man kan höra att stämläpparna vibrerar igen i den efterföljande vokalen. Det är under dessa 40 ms eller mer som aspirationen i de tonlösa klusilerna hörs. Distinktionen tonlös–tonande upprätthålls emellertid inte på detta sätt i alla språk, och andraspråksinlärare av svenska kan ha svårt att lära sig de tonlösa klusilernas långa VOT-värden (Stölten 2005). Avvikande VOT-värden i tonlösa klusiler är ett möjligt inlärardrag som kan ha konventionaliserats i SMG. I våra tio stimuli som klassats som rosengårdssvenska finns oaspirerade klusiler med VOT-värden på under 40 ms i bl.a. E04, E14 och E06:s stimuli.

Ett flertal andra konsonantavvikelser som är vanliga i bruten svenska förekommer inte i våra stimuli, t.ex. [x]-haltiga h-ljud eller [ŋg] istället för [ŋ] i ord som *många*.

4.3.3 Vokaler

Svenskan har nio vokaler som var och en kan vara lång eller kort. I betonad stavelse förekommer de dessutom i ett komplementärt längdförhållande till den efterföljande konsonanten: en lång vokal följs av en kort konsonant (V:C) och en kort vokal av en lång konsonant (VC:). Dessa olika längdförhållanden i den betonade stavelsen är svåra för andraspråksinlärare av svenska att lära sig, och tycks, enligt Kotsinas (1990), vara delvis satt ur spel i rinkebysvenskan genom att de långa vokalerna förkortas och de korta vokalerna förlängs. Komplementariteten i svenska dialekter varierar emellertid, och är inte alls lika stark i skånskan som i nordligare dialekter (Strangert och Wretling 2003). En lägre grad av komplementaritet i rosengårdssvenskan än i centralsvenskan betyder därför inte nödvändigtvis att rosengårdssvenskan därmed skiljer sig från det regionala standardspråket. Mätningar av SweDia 2000-material inspelat i Bara (cirka en mil från Rosengård) visar ingen komplementaritet alls, d.v.s. ingen tendens mot att konsonantdurationen ökar med minskad vokalduration och vice versa

(Strangert och Wretling 2003). Av denna anledning väljer vi att bara fokusera på vokallängden här.

Att mäta och jämföra vokaldurationer i spontantal är vanskligt eftersom vokalerna dels har en inherent duration (som varierar med klangfärgen), dels påverkas av kringliggande ljud. Graden av prominens och taltempot spelar också en roll för den enskilda fonens duration. I det laboratorietal som ligger till grund för många studier av kvantitet i svenskan kontrollerar man för de inherent durationerna samt de kringliggande ljudens effekter, men detta är inte möjligt i vårt material. Däremot kan vi begränsa oss till att bara jämföra ord som tilldelats samma ungefärliga grad av prominens samt komma ifrån taltempovariation genom att uttrycka vokalens längd som kvoten av VC-sekvensen (vokalen plus den efterföljande konsonantens duration).

En genomlysning av materialet tyder på att talarna av rosengårdssvenska upprätthåller svenskans längddistinktion. Stickprov av de tio SMG-talarnas vokaldurationer bekräftar att längddistinktionen upprätthålls i rosengårdssvenskan. Endast en talare (C29) visar tecken på en avsaknad av längddistinktion, men i hennes fall finns det även andra skäl att tro att hon snarare bör anses bryta än tala rosengårdssvenska (se 4.3.1 ovan).

Det finns vidare uppenbara likheter vad gäller vokalernas klangfärg i rosengårdssvenskan och malmöitiskan.

De långa vokalfonemen i malmöitiskan uttalas som diftonger eller diftongerade vokaler. Användning varierar mellan talare i såväl skånskan som i rosengårdssvenskan, från egentliga diftonger (en följd av två vokaler med skilda målvärden) till en mycket lätt diftongering. I spontant, löpande tal av den typ vi har i databasen, uppnås sällan de målvärden som kan uppmätas i laboratorietal. Det råder emellertid ingen tvekan om att diftongerade vokaler används i rosengårdssvenskan. Följande exempel på diftongerade vokaler kommer från våra rosengårdssvenska stimuli:

- (9) igår [Igeoɤ] (E04)
- två [tveo] (E43)
- rolig [ɾeuli] (D27)

Det är dock inte hos alla talare av rosengårdssvenska som man kan höra någon tydlig skånsk diftongering. C32, C29, C41, D31, D49, E06 och E14 använder inte diftonger. Utifrån resultaten från lyssnartestet kan man också fundera på om en stark diftongering inte är oförenligt med en SMG-klassning.

I vissa skånska dialekter, bl.a. i malmöitiskan (Lindblad 2005), finns ett sammanfall mellan kort o [ʊ] och kort u [ø]. Ord som *dom* och *dum* eller *rott*

och *rutt* uttalas på samma sätt, med ett kort o. Vi hör exempel på detta bruk också hos talarna av rosengårdssvenska:

- (10) ungdomar [ʊndʊmɑ] (E14)
uppmärksam [ʊpmæʁksɑm] (D27)

På motsvarande sätt återfinns också sammanfallet mellan kort e [e] och kort ä [ɛ] (d.v.s. sammanfallet till [ɛ]) i de SMG-klassade talarnas stimuli, samt särskiljandet mellan långt e [e:] och långt ä [ɛ:]

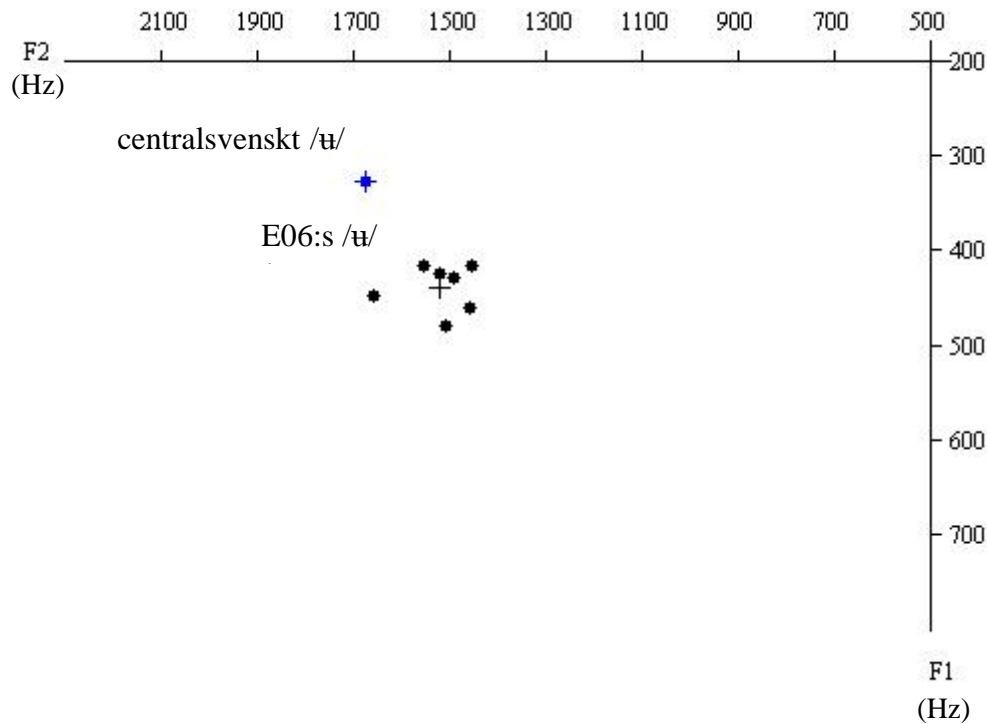
- (11) novellen [nʊvɛlɛn] – berättar [brɛtɑ] (D49)

- (12) fler [flɛ:ʁ] – läsare [lɛ:sɑʁɛ] (D27)

Det finns också andra, regionalt färgade drag i de SMG-klassade talarnas stimuli, t.ex. i *ja* som på skånskt manér uttalas med det korta a-ljudets klangfärg: [ja:] (E14b, C41, D27 och E06).

De ”svåra” vokalljuden i svenskan, d.v.s. de typologiskt ovanliga vokalerna som med stor sannolikhet inte finns i SMG-talarnas modermål, är intressanta att studera närmre. Ett exempel på en typologiskt svår vokal är den långa u-vokalen i svenskan. Vi transkriberar det långa svenska u-ljudet med IPA-symbolen [ʊ:] här, men vokalen är därmed inte densamma som den sekundära kardinalvokalen [ʊ]. Det svenska u:et är den typologiskt mer ovanliga vokal som i landsmålsalfabetet transkriberades med symbolen [ʌ:]. Vokalen bildas med tungan långt fram och är kraftigt rundad vilket bidrar till ett mörkt uttal (Lindblad 2005) som för många andraspråkstalare kan låta bakre. Johansson (1973) rapporterar att hennes andraspråkstalare av svenska i mellan 30 och 72 % av fallen har ett avvikande uttal av [ʊ:]. Finsk-, ungersk- och polsktalande avvek i mindre än hälften av fallen, medan engelsk-, tjeckisk-, dansk-, grekisk-, portugisisk- och serbisktalande avvek i mer än hälften av fallen. Vokalen ersattes ofta med antingen ett [y] eller [u].

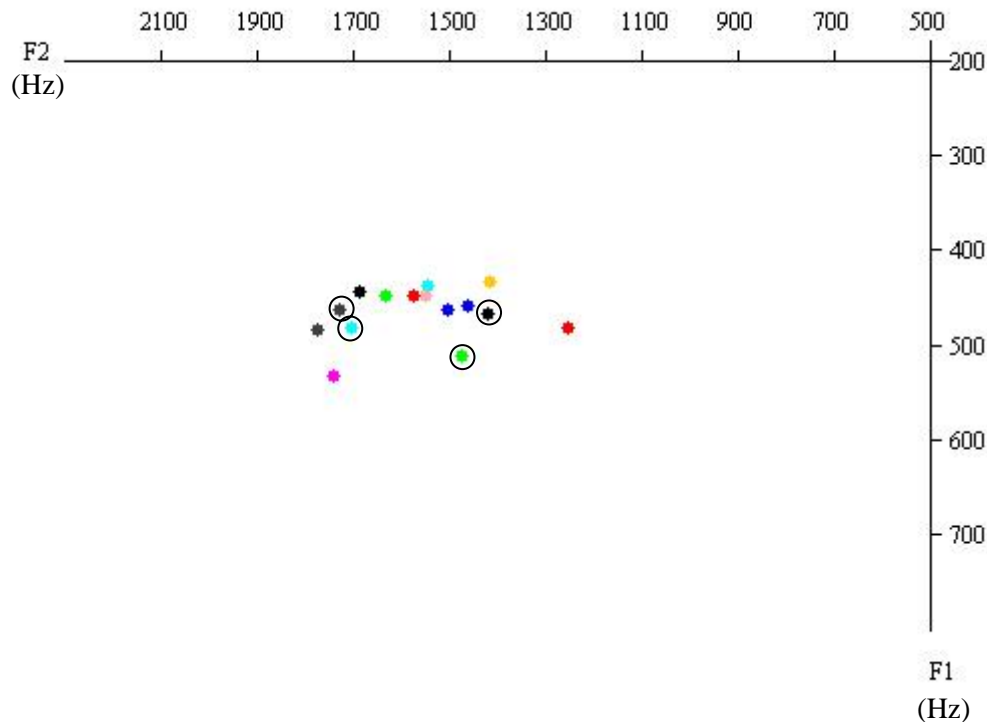
Talare E06, som kom till Sverige som 7-åring, säger ordet *tusen* sju gånger i sitt stimulus. I Figur 5 visas ett F1–F2-diagram för u-vokalen i fråga, d.v.s. ett diagram som visar första- och andraformantens läge i samtliga förekomster av vokalen. Jämfört med det värde för u-vokalens formanter som Eklund och Traunmüller (1997) redovisar, ligger E06:s u-vokaler lägre i både F1 och F2. De lägre F2-värdena tyder på ett mer bakre uttal.

Figur 5. Formantvärden (i Hz) för u-vokalen i ordet *tusen* hos E06 samt ett medelvärde för långt u i centralsvenskan (efter Eklund och Trautmüller 1997). Korsen anger medelvärden.

Perceptuellt utmärker sig emellertid inte E06:s uttal av u-vokalen, varför jämförelsen med centralsvenska kanske inte är rättvisande. F1- och F2-värdena hos E06 stämmer också väl med dem som rapporteras för [u] i Ystaddialekten av Nilsson (2004). Nilssons medelvärden för manliga talare är 434 Hz för F1 och 1584 Hz för F2. Stickprov från övriga talare som producerar betonade långa u i sina stimuli i lyssningstestet¹² visar också stora likheter med E06:s uttal (se Figur 6).

¹² E19, E40, D07, E26, C28, C27, E43, D27, C32, C41, C29 producerar inga betonade långa u i sina stimuli.

Figur 6. Formantvärden (i Hz) för stickprov i u-vokalerna hos femton andra talare i lyssningstestet (kvinnliga och manliga). Den större spridningen beror bl.a. på att kvinnliga talare generellt sett har ca 20 % högre formantvärden än manliga talare samt på att u-vokalernas formanter mätts i olika typer av kontexter. SMG-talarna är inringade.

Sammanfattningsvis om typologiskt ovanliga vokaler kan man konstatera att de avvikelser som man eventuellt förväntar sig finna hos SMG-talare, t.ex. ett uttal av *du* som [du(:)] eller *mycket* som [mɪkɛt], inte återfinns i våra SMG-klassade stimuli. I en mer omfattande materialgenomgång finner vi enbart enstaka exempel hos SMG-talarna (exempelvis *skjuta* uttalat med [i:] d.v.s. med en [ɥ:]-liknande vokal utan läpprundning). Eventuella förväntningar om ett sådant uttal är troligtvis baserade på observationer av verklig brytning snarare än det ungdomsspråk som undersöks här. Den tydligaste skillnaden vad gäller vokaluttalet mellan malmötiska och SMG i Malmö tycks istället vara den mer frekventa användningen av monoftonger i SMG:n.

4.3.4 Talrytm

Vår uppfattning av talrytm är relaterad till återkommande mönster i det talade språket. Pike (1946) föreslog att språk har isokrona talenheter, och att dessa återkommande talenheter antingen är stavelsen eller foten. I ett stavelseisokront (*syllable-timed*) språk hypotetiserade Pike att varje stavelse skulle vara lika lång

(t.ex. i franskan), och i ett fotisokront (*stress-timed*) språk att varje fot skulle vara lika lång (t.ex. i engelskan). Man har inte kunnat bevisa att någon sådan isokroni existerar (Dauer 1983, Low, Grabe och Nolan 2001), men indelningar av språk efter vilken talrytm man uppfattar att de har görs fortfarande. Vi vet att faktorer som vokalreduktion, stavelsestruktur och ordbetoning är relevanta för hur olika språks talrytm uppfattas. I språk som uppfattas som fotisokrona är, t.ex., vokalreduktion mer frekvent än i stavelseisokrona språk.

Kotsinas (1990) presenterar flera egenskaper hos rinkebysvenskan som kan tolkas som uttryck för en ”stötighet” – annorlunda talrytm – i SMG. Den första faktorn är en avsaknad på assimilationer och reduktioner över ordgränser i rinkebysvenskan. Vissa förväntade assimilationer och reduktioner produceras inte av talarna av rinkebysvenska; istället för *har’nte* säger talarna *har inte* och så vidare. Kotsinas tolkar detta som bevis för att ordgränserna är mer markerade i rinkebysvenskan, och relaterar det inte till en annan faktor som också rapporteras, nämligen en slags talspråkliga hyperkorrektioner; istället för *iblan* säger talarna *ibland* och så vidare. Båda företeelserna kan emellertid ses som återspeglingsringar av samma fenomen: en mindre frekvent användning av reduktioner och assimilationer i rinkebysvenskan än i andra varieteter av svenska.

Tillsammans med den förlängning av korta och förkortning av långa vokaler som Kotsinas också observerat i rinkebysvenskan finns det goda skäl att studera SMG:s talrytm. Samtliga observationer kan reflektera en tendens mot stavelseisokroni, d.v.s. mot att ge alla stavelser samma vikt, mot att inte reducera lexikalt obetonade stavelser utan producera alla stavelser lika långa.

En förskjutning från fot- till stavelseisokroni har observerats i ett flertal engelskbaserade språkvarieteter som liksom SMG uppstått i samband med språkkontakt, t.ex. i Nigeriaengelska (Udofot 2003), Maoriengelska (Holmes och Ainsworth 1996) and Singaporeengelska (Low och Grabe 1995). Staccatoartad rytm, vilket kan vara ett annat sätt att karakterisera samma fenomen, har även beskrivits för s.k. Nuukdanska (Jacobsen 2000) som talas av enspråkigt dansktalande ungdomar på Grönland och för den danska s.k. multietnolekten (Quist 2000) som talas av ungdomar i Köpenhamn med invandrarbakgrund.

En metod för att mäta graden av stavelseisokroni i ett språk har utarbetats av Low *et al.* (2001), men denna är bättre lämpad för upplästa data än spontana. Nedan kommer vi därför att nöja oss med att presentera två observationer som båda kan ses som möjliga förklaringar till den annorlunda, mer stavelseisokrona talrytm som uppfattas i SMG. Den första gäller assimilationer och reduktioner i SMG. Ingen skillnad görs här mellan sådana som sker (eller inte sker) över ordgränser och sådana som är ordinterna.

Många assimilationer och reduktioner som man förväntar sig i spontantalt kan man också höra i de SMG-klassade stimulina. Korta e-ljud i obetonade stavelser reduceras till schwa, [ə], eller faller. Obetonade r-ljud faller, liksom det ena ljudet i en sekvens av två likaljudande fonem. Konsonanter i kluster reduceras ofta, liksom g-ljudet i ändelsen *-ig/-igt/-iga* och slutet av preteritumändelsen *-ade*. Assimilation till närliggande ljuds artikulationsställe kan höras i nasalerna. Nedan ges några exempel med linjära regler som visar hur talarnas faktiska uttal skiljer sig från ett mer noggrant uttal:

(13) <i>berätta</i> [bɛʁɛtə] -> [bɛʁɛtə] d.v.s.	V -> Ø
[-bet]	(E43) ¹³
(14) <i>dåligt</i> [do:lɪgt] -> [do:lɪt] d.v.s.	g -> Ø / -i _ (t/a)	(D27 och D31)
(15) <i>ett tusen och en natt</i> [ɛt tʉ:sɛn ɔk ɛn nat] ->
[ʔɛ tʉ:sɛn ɔk ɛ nat] d.v.s.	C _i -> Ø / _ C _i	(E06) ¹⁴
(16) <i>alltså</i> [altsɔ] -> [alsɔ] d.v.s.	C -> Ø / C _ C	(D49)
(17) <i>flippade</i> [flɪpədə] -> [flɪpa] d.v.s.	-de -> Ø	(E04)
(18) <i>en bok</i> [ɛn bu:k] -> [ɛm bu:k] d.v.s.
[+nasal] -> [α artikulationsställe] / _ [α artikulationsställe]		(C29) ¹⁵

Lägg emellertid märke till att alla vanliga assimilationer och reduktioner inte görs. I (15) hade man kunnat förvänta en reducering av *och* till [ɔ], i (18) en reduktion av nasalen till enbart nasalitet i den föregående vokalen ([ɛ bu:k]), osv. Ibland består det tydligare uttalet inte av en fullständig avsaknad av assimilationer och reduktioner, utan snarare på färre eller ofullständiga reduktioner. I exemplet nedan (se (19)), som hörts i en intervju med Zlatan Ibrahimovic, ser vi ett exempel på regressiv tonassimilering/avtoning av g-ljudet i *tidigt* istället för den vanligare fullständiga reduktionen (som exemplifieras i (14) ovan). Trots att uttalet är ett resultat av en assimilering är det perceptuella intrycket man får av [ti:di:gt] oducerat och hyperkorrekt.

(19) <i>tidigt</i> [ti:di:gt] -> [ti:di:gt] d.v.s.	[+klusil] -> [-ton] / _ [-ton]
[+ton] |
|--|--|

¹³ V står för vokal.

¹⁴ C står för konsonant. Indexeringen visar att konsonanterna måste vara identiska för att den ena ska falla/för att de ska samproduceras.

¹⁵ Alfa står för vilket artikulationsställe som helst. Nasalen produceras med andra ord på samma artikulationsställe som efterföljande ljud.

Den andra av de två observationer som kan ses som möjliga förklaringar till den annorlunda, mer stavelseisokrona talrytm som uppfattas i SMG är kopplad till fördelningen av prominens (framhävning) i SMG. De färre reduktionerna kan uppfattas som en jämnare fördelning av prominensen inom ordet och/eller den prosodiska frasen. Obetonade stavelser hyperartikuleras och kan upplevas ha samma vikt som betonade stavelser, och ord kan tilldelas fler betoningar än den lexikala betoningen. Frasen *hade vi levt då* i (20) uttalas inte [had vi ¹le:ft do] som förväntat i avslappnat, löpande tal, utan med en jämnare fördelning av prominensen samt en avsaknad på regressiv assimilation av tonlösheten i /t/ i *levt*. I frasen *idag vi lovade* betonas både *lo-* och *-de* i *lovade* (se (21)). Betoningstilllägg är speciellt vanliga på den sista stavelsen i prosodiska fraser.

(20) [ˈhadɛ vi ˈle:vt ˈdo:]

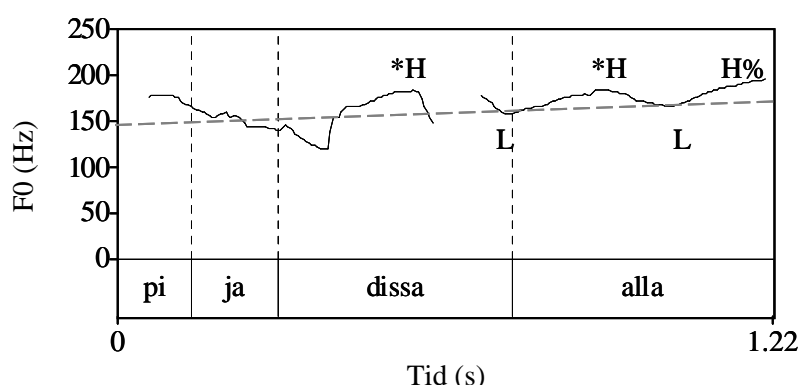
(21) [ɪˈdɑː vi ˈlo:vɑˌdɛ]

De färre reduktionerna och den jämnare fördelningen av prominens/betoning kan ses som två aspekter av en och samma företeelse. Betoningens främsta akustiska korrelat är duration, och när vi uttalar något med en längre duration hyperartikulerar vi vanligtvis också, d.v.s. samartikulerar och reducerar mindre. Båda observationerna är emellertid förväntade i ett stavelseisokront språk eller språkvarietet.

4.3.5 Intonationsmönster

”Stötigheten” i SMG, den annorlunda talrytmen, kan utöver temporala korrelat också ha tonala korrelat, d.v.s. vara relaterad till talmelodin i SMG. Upplevelsen av en annorlunda talmelodi kan vara kopplad till ett stort antal faktorer, t.ex. lokala tonala förlopp, såsom ordaccenter och gränstoner, och mer globala förlopp såsom yttrandets deklination (den svagt fallande talmelodin i ett yttrande) eller uppdelningen av talet i prosodiska fraser.

Ett återkommande (om än inte högfrekvent) melodiskt mönster i talmaterialet består av en kombination av två av de ovannämnda faktorerna, nämligen en hög avslutande gränston samt en avsaknad av deklination eller tonal nedtrappning, d.v.s. en avsaknad på den successiva sänkning av taltonläget som vanligtvis kan höras i ett yttrande. I Figur 7 ges ett exempel på intonationsmönstret i fråga.

Figur 7. F0-kontur¹⁶ av *pi ja(g) dissa(de) alla* (E04). De två orden *dissa* och *alla* är associerade med grava ordaccenter som här transkriberats med *HL¹⁷. Den finala F0-stigningen transkriberas som en hög gränston, H%¹⁸. Den streckade deklinationslinjen är dragen genom de låga tonerna.

I en diskussion med lyssnarna i lyssningstestet om attityder till rosengårdssvenskan citerades just detta yttrande av en av lyssnarna. Lyssnaren sa att man knappast säger *pi jag dissade alla* vid en anställningsintervju (att man inte använder rosengårdssvenska i alla slags situationer). Lyssnarens val av exemplifiering av rosengårdssvenska är intressant dels för att det är ett citat ur ett av E04:s stimuli (den svenskfödde talaren med svenskfödda föräldrar), dels eftersom yttrandet i fråga innehåller det ovanbeskrivna intonationsmönstret. E04:s stimuli bedömdes som SMG av 53 % respektive 85 % av lyssnarna. Yttrandet i Figur 7 kommer från det stimulus som bedömdes som rosengårdssvenskt av 85 % av lyssnarna.

Samma intonationsmönster finns också i talet hos talare med ett annat modersmål än svenska, t.ex. hos E41 som är född i Sverige men har utlandsfödda föräldrar och talar polska hemma, och hos D26 som kom till Sverige som 6-åring och talar pashto som modersmål. E41 blev visserligen inte bedömd som talare av rosengårdssvenska i lyssningstestet, men använder å andra sidan inte intonationsmönstret i fråga i det stimulus som spelades upp för lyssnarna.

I (22) beskriver D49 (som blev bedömd som talare av rosengårdssvenska) hur man talar i Rosengård (d.v.s. hur rosengårdssvenska talas). Hon exemplifierar med ett yttrande med rak ordföljd där omvänd är förväntad (*ida vi lovade*) som

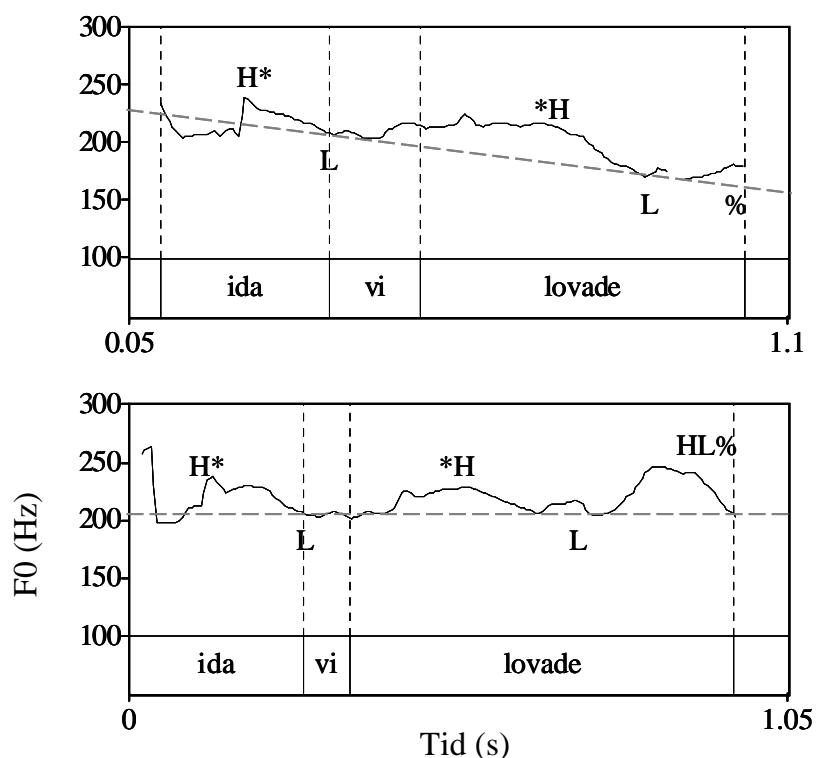
¹⁶ F0 är det akustiskt mätbara korrelatet till det som uppfattas som tonhöjd.

¹⁷ H står för high (hög) och L för low (låg). Stjärnan markerar den betonade stavelsens position i förhållande till tonerna i fråga. I det här fallet börjar fallet från H till L i den posttoniska stavelsen. Denna analys av den skånska grava ordaccenten, d.v.s. som *HL istället för L*H, argumenterar jag för i Hansson (2003).

¹⁸ Procenttecknet anger att den höga tonen är en gränston.

hon säger två gånger. Första gången uttalas frasen med en typisk sydsvensk intonation och andra gången med det ovanbeskrivna intonationsmönstret. Även i yttrandet som slutar med Limhamn används intonationsmönstret i fråga. F0-kurvor för de två förekomsterna av *ida vi lovade* visas i Figur 8.

- (22) -de e ofta så | typ i rosengård |
 -va då |
 -nä inte holma |
 -du i rosengård så pratar
 - xxx Limhamn |
 -dom faktist bra |
 -ja dom snackar så i rosengård |
 -*ida vi lovade* | så snackar ni | *ida vi lovade* |
 -vem snackar så |
 -dom från rosengård | (kursiv stil=D49)

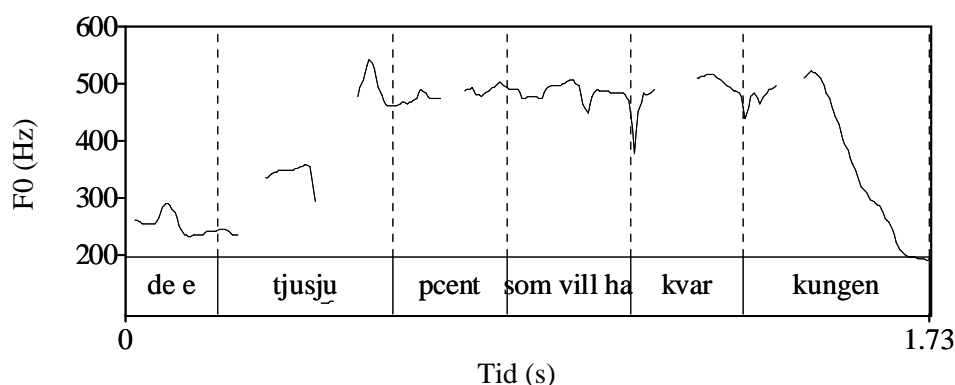
Figur 8. F0-kontur av den första (överst) och andra (underst) förekomsten av *ida(g) vi lovade* (D49). Ordaccenterna i *idag* (H*L) och *lovade* (*HL) har transkriberats liksom gränstonerna: en oförändrad låg ton i första förekomsten, (%) och ett stig-fall i andra förekomsten (HL%). Streckade deklinationslinjer är dragna genom de låga tonerna.

Om man återsyntetiserar den första förekomsten i Figur 8 med F0-förloppet i den andra, får man emellertid inte ett lika starkt intryck av SMG som man får av

den andra förekomsten. Skillnaden i uttal har således inte bara tonala korrelerat utan också temporala (bl.a. förlängs slutstavelsen i *lovade* i den andra förekomsten).

Vid ett flertal seminarier och konferenser har åhörare tyckt sig höra en arabisk influens i intonationsmönstret ovan. Bekräftelse av att så skulle vara fallet kunde emellertid inte fås när kontakt togs med en prosodist med arabiska som inriktning (Sam Hellmuth, Department of Linguistics, School of Oriental and African Studies, personlig kommunikation). Mönstret verkar inte heller ha någon direkt motsvarighet i SMG i Göteborg och Stockholm.

Ett annat mönster som också är återkommande och iöronfallande i talmaterialet förekommer främst i utrop och retoriska frågor. Liksom i ovannämnda mönster karakteriseras det av ett förhöjt taltonläge. Här handlar det om att F0-omfånget (skillnaden mellan F0-konturens högsta och lägsta punkt) är mycket stort. I samma prosodiska fras finns dessutom ett ord som ges mycket stark framhävnings (emfas), d.v.s. en starkare grad av framhävnings än den satsbetoning (fokusering) som vanligtvis finns, se Figur 9. Till skillnad från ovannämnda mönster verkar detta mönster ha en direkt motsvarighet i SMG i Göteborg och Stockholm.

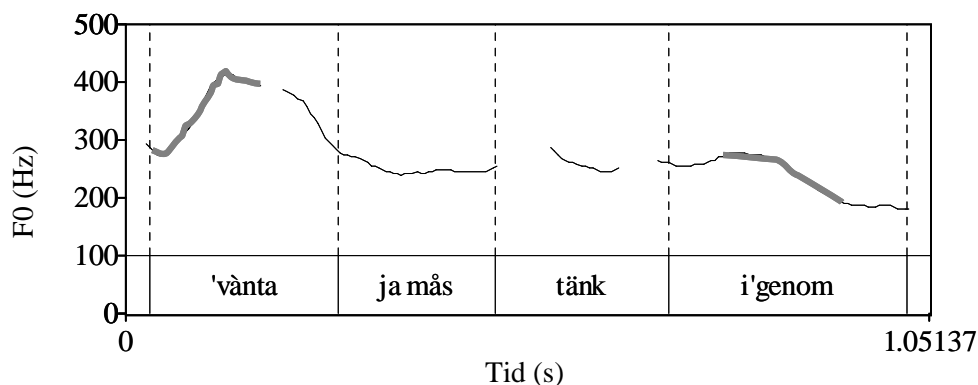
Figur 9. F0-kontur av *de(t) e tju(go)sju p(ro)cent som vill ha kvar kungen* (D40).

Mönstret i fråga består av en F0-stigning i samband med det fokuserade ordet (oavsett om ordaccenten på ordet i fråga i vanliga fall realiseras med en F0-stigning eller ett fall) och därefter (i den mån det fokuserade ordet inte står frasfinalt) en hög plåtå som följs av ett fall i samband med frasens sista ordaccentfall eller till den låga gränstenen (L%).

4.3.6 Ordaccenter

Svenskan har en motsättning mellan ord som har akut accent (även kallad accent I), t.ex. *tomten* (av *tomt*), och grav accent (accent II), t.ex. *tòmten* (av *tomte*). Skillnaden mellan accent I- och accent II-ord manifesteras som en skillnad i grundtonsförlopp. I alla dialekter av svenska (utom i finlandssvenska som saknar ordaccentopposition) har accent I-ord en F0¹⁸-topp som i förhållande till den betonade stavelsen hittas tidigare än i accent II-ord (Bruce och Gårding 1978).

Det är ett välkänt faktum att andraspråksinlärare av svenska har svårt för att uppfatta och producera ordaccentdistinktionen (Bannert 1979). I rosengårdssvenskan tycks emellertid typiska sydsvenska ordaccenter användas. Man kan observera ett F0-fall i den betonade stavelsen i accent I-ord och en stigning i den betonade stavelsen som i den posttoniska stavelsen följs av ett fall i accent II-ord, se Figur 10.

Figur 10. F0-kontur av 'vånta (accent II) ja(g) mås(te) tänk(a) i'genom (accent I) (C32). F0-förloppen i de betonade stavelserna är markerade i grått.

4.4 Sammanfattning

Mellan rosengårdssvenskan och malmöitiskan finns både likheter och skillnader. Den kanske mest förvånande likheten finns i ordaccentoppositionen som upprätthålls på samma sätt i rosengårdssvenskan som malmöitiskan och övriga sydsvenska dialekter. Uttalet av typologiskt ovanliga vokaler kan klassas som en annan oväntad likhet. Många uttalsavvikelser som kan höras i andraspråksinlärares brytning, t.ex. uttalet av äng-ljud som [ŋg] snarare än [ŋ], står inte att finna i SMG. De skillnader som däremot kan observeras består huvudsakligen av vissa allofon- och fonemtillägg, en mindre frekvent användning av diftongerade vokaler och bakre r-ljud samt av en annorlunda prosodi. Till rosengårdssvenskans prosodiska drag hör en jämnare fördelning av prominens och betoningstillägg (vilka kan relateras till en hyperartikulation av obetonade stavelser och en av-

saknad av förväntade reduktioner) samt flera intonationsmönster i vilka deklination och/eller en låg slutton saknas.

5. Generell diskussion

5.1 Sociofonetisk variation

Kristiansen (2003) har föreslagit att allofoner har en dubbel funktion. De utgör först och främst en möjlig realisation av ett fonem, och i denna funktion skapar de referentiell betydelse: [t^h] är en allofon till /t/ och bidrar som sådan till betydelsen av *tå* på samma sätt som /t/:s andra allofon, [t], bidrar till betydelsen av *stå*. Allofonerna kan emellertid också utgöra perceptuellt iöronfallande och olika subfonematiska kategorier som skapar social betydelse, enligt Kristiansen (2003). Ett exempel på denna dubbla funktion har vi sett i våra data i den allofoniska variationen hos fonemet /ç/. Affrikatan [tʃ] används i vissa ord i SMG istället för malmöitiskans [ç]. Båda allofonerna skapar i ett ord som *checkar* samma referentiella betydelse då båda fungerar som realisationer av /ç/. Användningen av affrikatan [tʃ] har emellertid också en social betydelse; den fungerar som en SMG-markör och skickar därmed en rad signaler till lyssnaren vad gäller bl.a. grupptillhörighet.

Samma resonemang kan tillämpas på flera andra uttalsdrag som diskuteras ovan, t.ex. satsmelodin i retoriska frågor samt användningen av främre r-ljud.

5.2 Vad är SMG?

En av frågeställningarna i projektet *Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer* gäller SMG:s status som språkvarietet: kan SMG urskiljas som en egen varietet i förhållande till andra lokala ungdomsvarieteter samt i förhållande till inlärarespråk? Resultaten från lyssningstestet visar att Malmöungdomar uppfattar att det finns en s.k. rosengårdssvenska, och de visar att Malmöungdomar kan identifiera rosengårdssvenska och urskilja den från andra malmöitiska språkvarieteter. Experimentet visar vidare att det finns talare av rosengårdssvenska som inte har något annat förstaspråk än svenska, samt att (åtminstone vissa) talare av rosengårdssvenska kan kodväxla mellan rosengårdssvenska och någon annan malmöitisk språkvarietet (ungdomsspråk eller det regionala standardspråket). Det visar med andra ord att rosengårdssvenska inte är detsamma som inlärarespråk, d.v.s. att rosengårdssvenska inte är ett resultat av interferens och ofullständig eller felaktig inläring av svenska, utan något som lärs in.

En annan frågeställning i projektet gäller SMG:s eventuella status som gruppspråk/ungdomsspråk, d.v.s. som ett slags register som behärskas av personer endast i vissa talargrupper (ungdomar). Malmöungdomarnas respons på två stimuli som producerats av samma talare kan tolkas som ett tecken på att SMG är ett gruppspråk som används av vissa ungdomar i kontakt med andra ungdomar men inte i interaktion med vuxna. Ett av de två stimuli som producerades av E14 uppfattades som rosengårdssvenskt av en majoritet av lyssnarna medan det andra uppfattades som något annat än rosengårdssvenskt. Talaren uppfattades tala rosengårdssvenska i samtal med en jämnårig vän vid skåpen i korridoren men något annat än rosengårdssvenska i samtal med en (vuxen) bibliotekarie på skolbiblioteket.

Det är emellertid inte omöjligt att en ”utländsk” slags svenska, utan exempelvis det typiska slang som är associerat till ungdomsspråket SMG, också används i andra situationer än i informella samtal med jämnåriga samt av talare i andra åldrar. Hela 40 % av lyssnarna ansåg att vuxna kan tala rosengårdssvenska och resultat från ett liknande lyssningstest i Göteborg (Bodén och Grosse, 2006) visar att lyssnare uppfattar ett avvikande uttal hos vissa SMG-talare också i andra situationer än sådana där ett ungdomsspråk förväntas. Det är inte otänkbart att vissa drag i ungdomsspråket SMG, t.ex. det ”utländska” uttalet, bibehålls av talarna efter ungdomsåren som en del av deras idiolekter eller kanske t.o.m. utgör en språkvarietet som snarare bör klassas som en socio-, etno- eller dialekt än ett register.

5.3 Hur ”utländsk” är SMG?

Två andra frågeställningar inom projektet *Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer* gäller vilka språkliga kännetecken SMG har till skillnad från andra varieteter på samma ort samt i hur hög grad SMG är präglad av drag från andra språk. I föreliggande uppsats har ett flertal uttalsdrag i rosengårdssvenskan diskuterats och kontrasterats mot uttalet i malmötiskan och det regionala standardspråket. Vid uppspelning av exempel på rosengårdssvenska för talare av svenska från andra delar av Sverige än Skåne uppfattas emellertid inte alltid rosengårdssvenskan som tydligt skild från malmötiskan. Avvikelserna från den regionala dialekten bedöms inte som så stora som talare i regionen generellt uppfattar dem vara. Det tycks krävas en god kännedom av den regionala dialekten för att uppmärksamma dem. I egenskap av ungdomsspråk är det dock inte förvånande att avvikelserna inte är fler än att talarna tydligt signalerar ett avstånd till det ”hellyllesvenska” och samhörighet med det ”icke-svenska”, utan att för den skull utmärka sig så mycket att man inte längre identifieras som

Malmöbo. I Malmöfallet är det alltså troligen mer lämpligt att läsa ut SMG som 'skånska på mångspråkig grund' än 'svenska på mångspråkig grund', vilket intressant nog också speglas i exempelvis artistnamnet hos *Advance Patrol*-medlemmen Gonza Blattesåkanska.

De drag i rosengårdssvenskan som avviker från det regionala språkbruket är präglade av andra språk, men inte alltid av språk som i talargruppen används i hemmet. En stor del av inlånen skvallrar om stark influens från engelskan. Inlånen tycks emellertid skilja sig från inlån i andra ungdomsvarieteter genom att de oftare har behållit ett källspråkslikt uttal (t.ex. bibehålls inte sällan affrikator i engelska inlån). En möjlig förklaring till detta är att många SMG-talare behärskar språk som har ljuden i det källspråkliga uttalet som fonem. Det källspråkliga uttalet blir därmed lättare att såväl uppfatta som producera för SMG-talarna än för enspråkigt svensktalande ungdomar. SMG-talare utan exempelvis affrikator i sina hemspråk använder emellertid också affrikator, vilket tyder på att dessa ljud kommit att bli en så viktig del av SMG-varieteteten att de uppmärksammas och lärs in även av ungdomar utan tidigare erfarenhet av dem. Detta skiljer SMG från andra varieteter av svenska där vissa källspråkliga uttal i inlån (t.ex. affrikator och tonande s) i princip aldrig förekommer (Lindström 2004). I exempelvis standardsvenska tycks det finnas starka faktorer som motverkar de förändringar som ett införande av dessa språkljud innebär och som upprätthåller det svenska foneminventariet. Dessa saknas i SMG.

5.4 Hur är SMG-varieteterna besläktade?

Inom projektet *Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer* utgår vi från att det finns en SMG-varietet för var och en av städerna Malmö, Göteborg och Stockholm. Varieteterna antas både ha drag av regionalt präglad svenska och gemensamma drag som identifierar dem som exempel på SMG.

Ett viktigt mål inom sociolingvistikens är att finna förklaringar till vad som orsakar språkförändring. Weinreich, Labov och Herzog (1968) specificerar målet ytterligare genom att fråga vad som sätter en förändring av ett givet språkdrag i rörelse i ett givet språk under en given tidsperiod men inte gör detta i ett annat språk med samma språkdrag eller i samma språk vid en annan tidpunkt (*the actuation problem*). Det verkar uppenbart att det är den stora invandringen till Sverige som ligger till grund för de språkförändringar som SMG uppvisar. Det är också rimligt att anta att en storstad som Stockholm snabbare nått den kritiska massa av mångspråkiga talare som krävs för utvecklingen av en SMG-varietet än t.ex. Malmö, vilket förklarar varför SMG uppmärksammades i just

Stockholm först. Det är emellertid inte klart på vilket sätt SMG-varieteterna är besläktade med varandra, d.v.s. på vilket sätt de språkförändringar som SMG uppvisar och som är gemensamma för alla SMG-varieteter, spridits eller uppstått.

En möjlighet är att SMG-varieteterna uppstått relativt oberoende av varandra. Likheterna SMG-varieteterna emellan skulle då kunna bero på att samma icke-svenska språk eller språkfamilj haft ett likartat inflytande på alla tre orter. Å andra sidan skiljer sig de tre orterna åt vad gäller varifrån invånarna med utländsk bakgrund invandrat och inte heller är det oproblematiskt att verifiera ett specifikt språks inflytande över de språkförändringar som SMG uppvisar. Följande samtal mellan tre gymnasietjejer i Malmö exemplifierar svårigheten i att identifiera de ”utländska” inslagens ursprung:

- (23) D40: ja har inte tagit hem- asså från mitt hemland har ja inte tagit med mej din mamma |
D47: ja
D38: fan å sånt liksom | ja kom igen liksom |
D47: ja svor aldri innan | ja har lärt mej de här |
D40: ja måste ha lärt ja måste ha lärt mej de här i Sverige på nåt sätt |
D38: men f- hur | ja fattar inte | varifrån kommer de | vem kom på fan |
D40: för att kolla här | ja har ju | men vänta de e konstigt | kolla här | ja har lärt mig de i Sverige | ja har lärt mej i Sverige | men när ja frågar svennarna va de betyder så vet inte dom de | så ja måste ha lärt mej de från invandrare som bor i Sverige |
D38: ja |
D47: ja |

En annan förklaring till likheterna SMG-varieteterna emellan skulle kunna vara att dessa präglas av drag som är omarkerade och vanliga i världens språk. Omarkerade drag finns i många av språkförändrarnas modersmål på samtliga orter, och dessutom karakteriseras språkkontaktsituationer av en hög grad av förenkling och användning av omarkerade drag, oavsett vilka språken i kontakt är. Rak ordföljd är omarkerad (till skillnad från V2), främre vibrantiska r-ljud är vanligare än andra varianter av r-ljud (t.ex. bakre), osv.

En tredje förklaring skulle kunna vara att det är egenskaper i svenskan som ligger till grund för varieteternas lika ”sound”, t.ex. de svårigheter som svenskan bjuder på i inlärningssituationen. Förklaringarna är nära kopplade till varandra och troligtvis har alla tre ett visst förklaringsvärde, men samtidigt måste man konstatera att ingen av dem helt kan förklara varför varieteterna låter som de gör. I rosengårdssvenskan används t.ex. typiska skånska ordaccenter. Ordaccenter är svåra för andraspråksinlärare att lära sig, finns inte i särskilt många av världens språk och försvinner oftast i språkkontaktsituationer (jämför t.ex. med

finlandssvenskan). Ordaccentoppositionen är ett exempel på ett språkdrag som vi har synnerligen goda skäl att förvänta oss skulle försvinna i varieteter som SMG, och ges här som ett exempel på svårigheten i att förutspå vilka språkdrag som kan tänkas påverkas av mångspråkighet, och därmed svårigheten i att hävda att likheterna mellan SMG-varieteterna uppstått oberoende av varandra.

En fjärde och helt annorlunda förklaring till likheterna ges av den s.k. gravitations- eller kaskadmodellen: språkförändringar sprids från stad till stad, närmare bestämt från störst till näststörst stad osv, genom s.k. *city-hopping* (*gravity model of diffusion*: Trudgill 1974, *cascade model*: Labov 2003). Likheter mellan SMG-varieteterna skulle med andra ord kunna förklaras som resultatet av spridning av SMG-drag från Stockholm till Göteborg, Göteborg till Malmö, osv. En spridning från stad till stad snarare än en vågartad spridning innebär att man inte förväntar sig att hitta de spridda språkdragen på landsbygden mellan städerna, vilket vi inte heller gör i SMG-dragens fall. Den okunskap om SMG i Göteborg som vi mött på skolor i Malmö och Lund gör emellertid att man måste ifrågasätta om spridningen till Malmö verkligen sker via Göteborg. Det är troligare att spridningen snarare är från Stockholm till ett antal större städer (t.ex. Göteborg och Malmö) och därifrån senare ut till mindre städer i de aktuella regionerna.

Vilka mekanismer skapar tillräcklig kontakt mellan talare från olika städer för att spridningen av språkdragen ska ske? Labov (2003) diskuterar två möjligheter: 1) att människor från den mindre staden kommer till den större staden (för shopping, nöje, utbildning, o.s.v.) och 2) att kringresande representanter från den större staden sprider språkdragen i fråga (t.ex. försäljare). Båda möjligheter kan vara aktuella i SMG:s fall, speciellt om man utvidgar den andra punkten till att inkludera inte bara exempelvis turnerande musiker utan också musiken själv.

6. Referenser

- Abramsson, Niclas & Hyltenstam, Kenneth, 2004. Mognadsbegränsningar och den kritiska perioden för andraspråksinläring. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. 221-258.
- Bannert, Robert, 1979. *Ordprosodi i invandrarundervisningen*. Praktisk lingvistik 3. Lund: Institutionen för lingvistik, Lunds universitet.
- Billerey-Mosier, Roger, 2005. *JPlotFormants v1.4. Formant-plotting software*. Department of Linguistics, UCLA. <http://www.linguistics.ucla.edu/people/grads/billerey/PlotFrog.htm>

- Bodén, Petra & Grosse, Julia, 2006. Youth language in multilingual Göteborg. *Proceedings from FONETIK 2006. Lund, June 7-9, 2006*. Working Papers 52. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet. 17-20.
- Boersma, Paul & Weenink, David, 2005. *Praat: doing phonetics by computer*. Institute of Phonetic Sciences, University of Amsterdam. <http://www.praat.org>
- Bruce, Gösta, 2000. Skånska fonetiska genvägar. I: Meurling, Patrick (red), *Från fästing till bredband*. Malmö: Skånska Akademien och Akademiförlaget Corona. 140-146.
- Bruce, Gösta, 1994. Prosodisk strukturering i dialog. I: Holmberg, Anders & Larsson, Kent (red), *Svenskans beskrivning 20*. Lund: Lund University Press. 9-23.
- Bruce, Gösta, 1998. *Allmän och svensk prosodi*. Praktisk lingvistik 16. Lund: Institutionen för lingvistik, Lunds universitet.
- Bruce, Gösta & Gårding, Eva, 1978. A Prosodic Typology for Swedish Dialects. I: Gårding, Eva, Bruce, Gösta & Bannert, Robert (red), *Nordic Prosody. Papers from a symposium*. 219-228.
- Dauer, Rebecca, 1983. Stress-timing and syllable-timing reanalyzed. *Journal of Phonetics* 11. 51-62.
- Eklund, Ingegerd & Traunmüller, Hartmut, 1997. Comparative study of male and female whispered and phonated versions of the long vowels of Swedish. *Phonetica* 54: 1 - 21.
- Fant, Gunnar, 1973. *Speech Sounds and Features*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Gunnarsdotter Grönberg, Anna, 2000. På spaning efter den ungdomstid som flytt? Ungdomsspråkliga inslag i radioprogrammet Spanarna. I: Gunnarsdotter Grönberg, Anna m.fl. (red), *Sett och hört - en vänskrift tillägnad Kerstin Nordenstam på 65-årsdagen*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. 103-113.
- Hansson, Petra, 2003. *Prosodic Phrasing in Spontaneous Swedish*. Travaux de l'institut de linguistique de Lund 43. Lund: Institutionen för lingvistik, Lunds universitet.
- Hansson, Petra & Svensson, Gudrun, 2004. Listening for "Rosengård Swedish". I: Branderud, Peter & Traunmüller, Hartmut (red.), *Proceedings FONETIK 2004, The Swedish Phonetics Conference, May 26-28 2004*. Stockholm: Department of Linguistics, Stockholm University. 24-27.
- Holmes, Janet & Ainsworth, Helen, 1996. Syllable-timing and Maori English. *Te Reo* 39, 75-84.

- Jacobsen, Birgitte, 2000. Sprog i kontakt. Er der opstået en ny dansk dialekt i Grønland? En pilotundersøgelse. *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning* 98/99. Nuuk: Atuakkiorfik 2000. 37-50.
- Johansson, Faith Ann, 1973. *Immigrant Swedish Phonology. A Study in Multiple Contact Analysis*. Travaux de l'institut de linguistique de Lund. Publiés par Bertil Malmberg et Kerstin Hadding IX. Lund: CWK Gleereup.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 1985. Invandrarsvenska och språkförändringar. I: Allén, Sture m.fl. (red.), *Svenskans beskrivning* 15. Göteborg: Göteborgs universitet. 276-290.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 1988. Rinkebysvenska – en dialekt? I: Linell, Per, Adelswärd, Viveka, Nilsson, Torbjörn & Petersson, Per A. (red.), *Svenskans beskrivning* 16. SIC 21a. Linköping: Universitetet i Linköping. 264-278.
- Kotsinas, Ulla-Britt, 1990. Svensk, invandrarsvensk eller invandrare. Om bedömning av ”främmande” drag i svenskt talspråk. I: Tingbjörn, Gunnar (red.), *Andra symposiet om svenska som andraspråk i Göteborg 1989*. Stockholm: Skriptor. 244-273.
- Kotsinas, Ulla-Britt & Dogge Doggelito, 2004. *Förortsslang*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Kristiansen, Gitte, 2003. How to do things with allophones: Linguistic stereotypes as cognitive reference points in social cognition. I: Dirven, R. Frank, R. & Pütz, M. (red), *Cognitive Models in Language and Thought. Ideology, Metaphors and Meanings*, CLR 24. Berlin/New York: Mouton de Gruyter. 69-120.
- Labov, William, 1990. The intersection of sex and social class in the course of linguistic change. *Language Variation and Change* 2. 205-254.
- Labov, William, 2003. Pursuing the cascade model. I: Britain, D. & Cheshire, J. (red), *Social Dialectology: In Honor of Peter Trudgill*. Amsterdam: John Benjamins. 9-22.
- Lenneberg, Eric, 1967. *Biological Foundations of Language*. New York: Wiley & Sons.
- Lindblad, Per, 2005. *Taltranskription*. Opublicerat kompendium. Lund: Institutionen för lingvistik, Lunds universitet.
- Lindström, Anders, 2004. *English and Other Foreign Linguistic Elements in Spoken Swedish. Studies of Productive Processes and Their Modelling Using Finite-State Tools*. Linköping: Institutionen för datavetenskap, Linköpings universitet.

- Low, Ee Ling, & Grabe, Ester, 1995. Prosodic patterns in Singapore English. *Proceedings of the Intonational Congress of Phonetic Sciences, Stockholm 13-19 August 1995*. 636-639.
- Low, Ee Ling, Grabe, Ester & Nolan, Francis, 2001. Quantitative characterisations of speech rhythm: Syllable-timing in Singapore English. *Language and Speech* 43 (4). 377-401.
- Nilsson, Anneli, 2004. *Vokaler i ystaddialekten*. Opublicerad D-uppsats i allmän språkvetenskap och fonetik. Institutionen för lingvistik, Lunds universitet.
- Pike, Kenneth, 1945. *The Intonation of American English*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Quist, Pia, 2000. *Ny københavnsk 'multietnolekt'. Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer*. Danske Talesprog. Copenhagen: C.A. Reitzels Forlag. 143-212.
- Seliger, Herbert W., 1978. Implications of a multiple critical periods hypothesis for second language learning. I: Ritchie, W.C. (red.), *Second Language Acquisition Research*. New York: Academic Press. 11-19.
- SIL International, 2005. *SIL International. Partners in Language Development*. SIL International. <http://www.sil.org>
- Sjölander, Kåre & Beskow, Jonas, 2004. *WaveSurfer*. Tal, Musik och Hörsel, Kungliga Tekniska Högskolan. <http://www.speech.kth.se/wavesurfer/>
- Strangert, Eva & Wretling, Pär, 2003. Complementary quantity in Swedish dialects. *Proceedings from Fonetik 2003. Umeå/Lövånger 2-4 June 2003*. PHONOM 9. Umeå: Umeå universitet, Institutionen för filosofi och lingvistik. 101-104.
- Stölten, Katrin, 2005. Effects of age of learning on VOT in voiceless stops produced by near-native L2 speakers. I: Eriksson, Anders & Lindh, Jonas (red), *Proceedings from FONETIK 2005. Göteborg 25-27 May 2005*. Göteborg: Institutionen för lingvistik, Göteborgs universitet. 91-94.
- Trudgill, Peter, 1974. Linguistic Change and Diffusion: Description and Explanation in Sociolinguistic Dialect Geography. *Language in Society* 2. 215-246.
- Udofot, Inyang, 2003. Stress and rhythm in the Nigerian accent of English: A preliminary investigation. *English World-Wide* 24: 2. 201-220.
- Weinreich, Uriel, Labov, William & Herzog, Marvin, 1968. Empirical foundations for a theory of language change. I: Lehmann, W.P. & Malkiel, Y. (red), *Directions for historical linguistics*. Austin: University of Texas Press. 95-188.